

A 14-24 ÉVES FIATALOK CSALÁDI-HÁZASSÁGI VISZONYOKKAL
KAPCSOLATOS NÉZETEI EGY SZOCIOLÓGIAI FELMÉRÉS TÜKRÉBEN

D O K T O R I É R T E K E Z É S

A témát kijelölte: Dr. HORUCZI LÁSZLÓ tanszékvezető
egyetemi docens

Írta és a Szegedi József Attila Tudományegyetem BT Kará-
hoz benyújtotta: SZEMENYEI SÁNDOR a Békéscsabai Városi
KISZ Bizottság iskolafelelőse

SZEGED, 1976.

B 1364

Doktori értekezésemet Dr. HORUCZI LÁSZLÓ tanszékvezető egyetemi docens vezetésével készítettem, akinek dolgozatom tárgykörének kijelöléséért valamint messzemenő támogatásáért e helyen is köszönetet mondok.

Végül köszönöm Szabó Miklósnak a Békés megyei KISZ Bizottság első titkárának és Varga Imrének a Békéscsabai Városi KISZ Bizottság titkárának munkámhoz nyújtott erkölcsi segítségét.

I. B E V E Z E T É S

A társadalom fejlődésével egyre differenciáltabbá válik az egyén viszonya a társadalomhoz; egyre több közvetítő elem /csoport, közösség, szervezet, stb./ töri meg e viszony közvetlen ívét. Ezen elemek, kötelékek közül napjainkban is kiemelkedik jelentőségével a társadalom és az egyén számára egyaránt nélkülözhetetlen funkciót ellátó mikrocsoport: a család.

A fejlett szocialista társadalomban is a család az emberi együttélés alapvető formája; az ember magánéletének természetes színtere. Az emberek közötti viszonyok e sajátos rendszerének alapját, a férfi és nő házassági és nemiségi, valamint a szülő és a gyermek közötti vérségi kapcsolat alkotja. Ezek a viszonyok is, csakugy mint a társadalmi viszonyok általában, függvényei az alapvető társadalmi-gazdasági folyamatok alakulásának. Ezen alapvető folyamatok változása ugyanis nem hagyja változatlanul a családi-házassági viszonyokat; általuk és velük változik a család strukturája és funkciója. Ez a változás azonban, mivel a család közvetlenül nem része a társadalmi, gazdasági formációnak - általában bizonyos fáziskéséssel követi a társadalmi élet menetének egyéb elemeit. Ebből pedig a többi között az következik, hogy a családi-házassági visz^{is}zonyok jelenkori fejlődésére bizonyos kettősség jellemző.

Ugyanis a "család még sok vonatkozásban őrzi a múlt maradványait, amelyhez ragaszkodik akkor is, ha azok bizonyos értelemben ellenkeznek a szocialista fejlődéssel, ugyanakkor már számos új szocialista jellegű jegy kibontakozásának lehetünk tanúi itt is, tehát családi viszonyaink végső soron átmeneti jellegűek". /1./

A magyar társadalomban - az elmúlt 30 év alatt - a családi viszonyok alakulására jelentős hatással volt az iparosítás és az ezzel együttjáró mobilizáció, migráció ill. urbanizáció. A nők munkába állásával nyitottabbá és ezáltal bizonyos vonatkozásban ingatagabbá váltak a családi viszonyok. A család strukturájára és funkcióinak változására-továbbá-jelentős hatást gyakoroltak azok az intézkedések is, amelyeket államunk a családi viszonyok szocialista jellegének erősítése érdekében hozott. A szóban forgó viszonyok változásának jellegét illetően nem elhanyagolhatóak az emberek gondolkodásában, életmódjában ill. tudatában a felszabadulás óta-végbement változások sem. Ezek a bonyolult hatásrendszerek - mint a családi intézmény feltételrendszerei - szüntelen alakítják, formálják a család belső életét, és egyben a család társadalmi feladatait is. Hatásukra megváltozik a családon belüli együttélés feltétele és tartalma: a családtagok egymáshoz és a társadalomhoz való viszonya; módosulnak a különböző szokások, illetve nevelési szisztémák.

A szóban forgó hatásrendszerek által megváltozik a család életvitele csakugy mint a család tagjai számára a család által biztosított életlehetőségek és a családban "megalapozott" követelményrendszerek.

A családi viszonyok változásai jól "mérhetők" a család strukturájában és funkcióiban bekövetkező változásokon. Gondolunk itt például a családban együttélő generációk számának csökkenésére, a kis családok általánossá válásának tendenciájára. Vagy: a család gazdasági funkciójának gazdálkodási funkcióvá való átalakulására; de sorolhatnánk példaként a család többi funkciójában bekövetkező változásokat is.

A családi-házassági viszonyok változásának, alakulásának olyan szembetűnő - bizonyos vonatkozásban negatív - elemei is vannak mint például a válások számának emelkedése. Ezt a jelenséget tükrözik a válásokra vonatkozó - alábbiakban közölt - statisztikai adatok is. Jelműsül pl: Magyarországon 1930-ban ezer házasságkötésre 70,5 , 1949-ben 116,5 , 1974-ben 245,3 válás jutott. Látjuk tehát, hogy a válások száma 25 év alatt csaknem megkétszereződött. Ezek a válások számának növekedése alapján megkérdőjelezi a család jövőjét, jelentőségét és annak általános válságáról beszélnek.

Véleményük igazolására - nem ritkán - még a fiatalság

szabadabb, a konvencióktól - esetenként élesen - eltérő magatartását, felfogását is felhasználják. Az esetek nagy részében - mint dolgozatunk későbbi fejezeteiben látni fogjuk - nem teljesen indokolt a "vészharangok kongatása", ugyanis bizonyos tendenciák a családi viszonyok emberibbé válására mutatnak. A válások számának emelkedése "... lehet a tisztulási folyamat jele is amikor a házastársak nem hajlandók az olyan jellegű kapcsolatokra, amelyek egészségtelenek, dehumanizáltak, és emberi, morál családi kapcsolatokat akarnak" /3/

Például: a házasságkötések ill. a válás után újra házasságot kötők - statisztikából jól ismert - számának növekedése is igazolja, hogy alaptalan a család válságáról általában beszélnünk. Valójában arról van szó, hogy a családnak csupán egy adott típusa van válságban: mégpedig az, amelyiknek belső életét, viszonyait a magántulajdon talaján "fogant" monogám családra jellemző normák, ill. értékek uralnak. Vagyis ha manapság a család egyes funkciói megváltoztak, vagy jelentéktelenné váltak is, az alapvető funkciók - amelyek a családi-házassági viszonyok lényegét adják - megőrizték fontosságukat mint az egyén mint pedig a társadalom vonatkozásában. Arról van ugyanis szó, hogy a család napjainkban is ellát olyan funkciókat, amelyek a társadalom számára nélkülözhetetlenek ill. a családtól elvonatkoztatva, más közösségeknek, csoportoknak "átadva" nem láthatók el eredményesen.

Ilyen funkció például a családnak a társadalom biológiai és kulturális folytonosságát biztosító funkciója is. A jövő nemzedéke ugyanis a családban ismeri meg az adott társadalomban igényelt és elfogadott normákat a különböző státuszokhoz kapcsolódó szerepeket ill. viselkedésmódokat. A család mintegy "belehelyezi" a gyermeket /a fiatalt/ a társadalom szociális strukturájába azáltal, hogy "bevezeti" a társadalom egy meghatározott osztályába, ill. rétegébe. Vagyis a család - miként Kulcsár Kálmán írja - "biológiailag és szociálisan létrehozza az egyént." /4/

A család továbbá fontos funkciót lát el a társadalom számára azáltal is, hogy megteremti az egyén személyes érzelmi biztonságához és stabilitásához szükséges feltételeket. Ebben a funkcióban is "találkozik" a család egyéni és társadalmi "hasznossága", jelentősége. Az egyén ugyanis legfőképp a család érzelmi stabilitást biztosító funkciója által válik a társadalom kiegyensúlyozott tagjává; találja meg az élet különböző területén azokat a "fix" pontokat, amelyekkel képes áthidalni az esetenkénti válságos időszakokat. A család e szóban forgó funkciója által teremtnének meg azok a feltételek is, amelyek biztosítják a személyiség szüntelen gazdagodását, fejlődését; ezáltal válik a család az egyéni és a társadalmi boldogulás egyik fontos feltételévé és keretévé. Ezek alapján érthető, hogy a társadalom

számára sem közömbös mi jellemző a család belső életére, viszonyainak tartalmára: a stabilitás vagy a válság.

Ugy véljük a fentiek megfelelően érzékeltetik, hogy a családi viszonyok alakulása nem jelentéktelen társadalmunk számára. A családnak, a fejlett szocialista társadalomban betöltött jelentős szerepét hangsúlyozza pártunk XI. kongresszusán elfogadott programnyilatkozat is. E dokumentum szerint "A család szocialista társadalmunkban az emberi együttélés alapvető közössége. Mindennapi tevékenységével olyan feladatokat lát el, amelyek nemcsak az egyén, hanem az egész társadalom számára rendkívül fontosak." /5/

Éppen azért, hogy a család a társadalom és az egyén számára egyaránt nélkülözhetetlen funkciót lát el, feltételezhetjük, hogy társadalmunk fejlődésének további folyamatában is szükség lesz a családra. Ez pedig azt jelenti, hogy társadalom-politikánknak - a társadalmi fejlődés minden további fázisában is - nélkülözhetetlen célja és feladata lesz a családi-házassági viszonyok stabilitásának biztosítása, erősítése.

1. A felmérés célja

Hazánkban az 1973-ban érvénybe lépő népesedéspolitikai

határozat óta megnövekedett az érdeklődés a családdal, a családtervezéssel és a családi életre való felkészítéssel kapcsolatos kérdések és feladatok iránt.

Az ezt megelőző években az oktató-nevelő munkában is meglehetősen érintőlegesen, áttételesen foglalkoztak a szóban forgó kérdésekkel. A tanuló ifjúság ezirányú nevelése, felkészítése eléggé periférikus területe volt a nevelés különböző tényezőinek cél- és feladat rendszerében. Ebből adódóan a fiatalok család és házasság eszményei kialakulásának feltétel rendszeréből többnyire hiányzott a korszerű szakismereten alapuló tudatos nevelői ráhatás mozzanata. E mozzanatnak a hiánya-érthető módon-magában hordozza a társadalmilag elfogadott értékrenddel valamilyen vonatkozásban mindig konfliktusban álló eszmények, "képződésének" tendenciáját.

A népesedéspolitikai határozat által kijelölt családi életre való felkészítés komplex feladatának éppen e konfliktus forrás elkerülése az egyik legfontosabb célja. Ennek a célnak a megvalósítása olyan partnerideál, ill. család- és házasság eszmény kialakítását tételezi, amely a társadalom reális életfolyamataiból absztrahálódik, amely a mindennapi tapasztalattal, társadalmi követelményekkel összhangban van. Ugyanis csak az ilyen módon "képződött" eszmények képesek az ember cselekedeteinek, tetteinek a társadalmi fejlődés irányával har-

monizáló regulátorai lenni; csak a társadalmi valóság talaján körvonalazódó eszmények hordozzák magukban a szocialista társadalom által is igényelt jövő modelljét.

Dolgozatunk megírásának is e problémakör vizsgálata volt a célja, főként abból az aspektusból, hogy a KISZ-korú fiatalok többségét alkotó 15-24 éves korosztály partnerkapcsolattal, szerelemmel, családalapítással kapcsolatos eszményvilágában hogyan tükröződnek társadalmunk különböző szférájában egyre inkább tért hódító szocialista jegyek.

Szándékunkban állt - a teljesség igénye nélkül - annak megismerése is, hogy a társadalmi-gazdasági folyamatok változása által "mozdulásra" késztetett jelenlegi családi- házastársi viszonyok tükröződnek-e, - és ha igen: milyen tendenciát magukban hordozva tükröződnek - a fiatalok eszményeiben, ideáljaiban. E kérdésfeltevés megválaszolásának sorrendjét, logikai menetét dolgozatunkban a nemek közötti interakció fejlődési folyamatának sémája képezi. Konkrétabban: dolgozatunkban rendre elemezzük a partnerkapcsolat kialakulási fázisára, az együttjárásra a házasságra és a családalapításra vonatkozó, ill. azzal összefüggő eszményeket. E témakörök vizsgálatának elvi jelentőségét abban látjuk, hogy általa nagy vonalakban körvonalazható a nemek közötti kapcsolat vár-

ható alakulása, fejlődési tendenciája. Az ezirányu vizsgálatok gyakorlati jelentősége pedig abban fogalmazható meg, hogy általuk vázolni tudjuk a fiatalok családi életre való felkészítésével kapcsolatos nevelési feladatok főbb jellegét és tartalmát.

Mielőtt azonban rátérnénk e problémakör elemzésére, áttekintjük azokat a főbb tendenciákat, amelyek Békés megye jelenlegi családi-házassági viszonyait jellemzik. Tesszük ezt elsősorban abból a megfontolásból, hogy a szóban forgó viszonyok lényeges "forrásként", háttérként szolgálnak a fiatal nemzedék család- és házasság eszményének kialakításához. És mivel a családi házassági viszonyok változásának lényege csakis az alapvető társadalmi-gazdasági folyamatok változásával összefüggésben érthető meg, az adott téma tárgyalását is ebből az aspektusból kívánjuk megközelíteni.

2. A Békés megyében végbemenő főbb társadalmi változások néhány családdal kapcsolatos mozzanata

A felszabadulás óta eltelt időszakban társadalmunk életünket intenzív fejlődés jellemezte. Gyökeresen megváltoztak a tulajdon- és osztályviszonyok; a gazdasági és politikai szférában fokozottan tért

hódítanak a szocialista jegyek.

Az ipar gyors fejlődésével és a mezőgazdaság kollektivizálásával együttjáró társadalmi mobilizáció és urbanizáció átalakította az emberek élet- és gondolkodásmódját. Az iparosítás rohamos fejlődésével nagymértékben megnőtt a nők részvételi aránya a kereső népességben és ezáltal létrejött a nők emancipálódásának gazdasági feltétele. Ezek a társadalomban bekövetkezett változások szükségszerűen kihatottak a családi-házassági viszonyok alakulására is. Egyrészt megváltoztatták a család strukturális sajátosságait, belső életét, szokásait, normáit stb. másrészt: átalakították és alakítják a család és a társadalom funkcionális kapcsolatát.

Békés megyében a családi-házassági viszonyok átalakulása nagyjában-egészében együtt ment végbe az országos változásokkal. Az egyedi, specifikus vonások forrását a megye - bizonyos vonatkozásban - sajátos történelmi múltja, gazdaságföldrajzi adottsága és az iparpolitikai koncepció - országotól eltérő - megvalósulási útje jelentette.

Dolgozatunk e fejezetében nem kívánunk a Békés megyében lezajló társadalmi változásoknak a család fejlődése szempontjából jelentős minden mozzanatára kitérni.

Csupán azokkal a főbb társadalmi-gazdasági változásokkal kívánunk a teljesség igénye nélkül foglalkozni, amelyek ugyyszólván a "legdirektebb" módon fejtették ki családformáló hatásukat, mint például: az iparosítás, az urbanizáció, a nők munkába állása, a társadalom tudatos családi viszonyokat humanizáló törekvése.

Az iparosítás és az urbanizáció hatása a családi-házassági viszonyokra

Békés megyében az Alföld többi megyéjéhez hasonlóan viszonylag későn indult intenzív fejlődésnek az ipar. Ennek az volt a legfőbb oka, hogy a megyét a felszabadulást követő években nem érintette az az iparpolitikai koncepció amelynek az volt a célja, hogy megteremtse az ország, ipari-műszaki bázisát. A felszabadulást követő évek iparosításának lassu üteme ellenére azonban az 1950-es években felgyorsult a társadalmi mobilizáció. E folyamat legfőbb "elindítója" a termelőszövetkezetek szervezésében, illetve "üzemeltetésében" elkövetett hibák, hiányosságok voltak. A lenini önkéntesség elvének be nem tartása, a beadási rendszer helytelen gyakorlata következtében ugyanis a paraszti foglalkozásnak egy része nem lépett be a szövetkezetbe, hanem a lassan fejlődő iparban, illetve más népgazdasági ágakban keresett munkalehetőséget.

A foglalkozási struktúra e kezdeti átalakulása az idősebb generáció körében még nem járt együtt jelentős lakóhely változással. A fiatalabbak jelentős része azonban a foglalkozás változtatással együtt lakóhelyét is megváltoztatta. Ennek egyrészt a Békés megyei városok népességszámának növekedése, másrészt - a megye iparának alacsony fejlettségi foka következtében - a megye népességének csökkenése lett a következménye. Így pl: 1949. és 1960. között például 44.163 fő vándorolt el a megyéből. /1/

A megyében végbemenő társadalmi mobilizáció nyomán megindult a hagyományos paraszti család-szerkezet felbomlása. Azáltal ugyanis, hogy a családfő ipari munkássá vált meggyengültek azok a társadalmi-családi kötelékek, amelyek termelő egységgé szilárdították a paraszti családokat. A társadalmi mobilitás-továbbá-azáltal is hatott a családi viszonyok változására, hogy jelentős életmód és gondolkodásmód változással járt együtt.

Az 1960-as években intenzívebbé váló ipar fejlődés tovább erősítette a társadalmi mobilizációt és a foglalkozási struktúra "átrendeződésének" folyamatát. 1949-ben még csupán a keresők 69,3 %-a a mezőgazdaságban, 12,9 %-a az iparban dolgozott /2/. Jelenleg a mezőgazdaságban a foglalkoztatottak 41,7 %-a dolgozik. /Békés megyei Pártértekezlet 1974./

Az 1949. és 1970. közötti időszakban a foglalkozási strukturában, illetve átrétegződésben bekövetkezett változásokat tükrözik az alábbi adatok is:

/Az aktív keresők főbb népgazdasági ágak szerinti megoszlásának változása %-ban/ /3/

Terület	Ipar, építőipar		
	1949	1960	1970
Békéscsaba	31,5	39,1	49,9
Békés megye	12,4	19,7	32,3
Magyarország	22,0	34,4	43,5

Terület	Mezőgazdaság		
	1949	1960	1970
Békéscsaba	35,6	23,6	13,2
Békés megye	72,7	61,1	43,7
Magyarország	53,9	38,7	25,7

Terület	Egyéb		
	1949	1960	1970
Békéscsaba	32,9	37,3	36,9
Békés megye	14,9	19,2	24,0
Magyarország	24,1	26,9	30,8

Az intenzív iparosítás következtében, a foglalkozási struktúra megváltozásán túl, megnövekedett a megye városi népességének a száma is. 1949-ben Békés megye lakosainak 20,5 %-a , 1973-ban pedig 37 %-a élt városban. /4/

A megye városai közül különösen a megyeszékhely: Békéscsaba népesség koncentráló hatása emelkedik ki. 1949-ben 43,400 fő 1974-ben már 60.300 fő volt a város népessége. /5/ A megyeszékhely dinamikus fejlődését tükrözik a városban foglalkoztatottak számának 1949 és 1970 közötti időszakban bekövetkezett változása is. 1949-ben ugyanis 19.826 fő, 1970-ben pedig már 36.496 fő dolgozott Békéscsaba különböző népgazdasági ágaiban /6/. /1975-ben már a 40.000 főt is meghaladta/ Ezek az adatok jól tükrözik Békéscsabának az egész megyére kiterjedő "vonzáskörét".

Ezen túl, jelentős a városnak a megye gazdasági politikai és kulturális életében, valamint az életmód vonatkozásában érvényesülő "kisugárzó hatása" is. Másképpen megfogalmazva: Békéscsabának - mint a városoknak általában - az emberek társadalmi életére kifejtett hatása nem lokalizálódik a város határán belülre, hanem "kisugárzódik" a határokon kívülre is. A városok ezen "kisugárzó" hatásával ill. vonzáskörével számolnunk kell a családi-házassági viszonyok alakulásának vizsgálata során is.

A nők munkába állásának hatása a családi-házassági viszonyok alakulására:

Az előzőekben már utaltunk arra, hogy a családi-házassági viszonyok változására jelentős hatást gyakorolt az iparosítás fellendülésével együttjáró jelenség: a nők nagyarányú munkavállalása is. A statisztikai adatok tükrében ez a következőképpen jelentkezik: Magyarországon a különböző népgazdasági ágak aktív keresőinek 26,1 %-a, 1949-ben 29,2 %-a és 1975-ben 44 %-a volt nő /7/. A női népesség gazdasági aktivitásának fejlődését tükrözik a Békés megyére, illetve Békéscsabára vonatkozó statisztikai adatok is ./8/ /Az aktív keresők %-os aránya az össznépességre és a nemekre vonatkoztatva/

Terület	1949	1960	1970
Békéscsaba férfi	64,6	63,5	60,2
nő	24,4	36,0	44,0
együtt	43,3	49,2	51,7
Békés megye férfi	67,8	65,5	58,8
nő	23,1	30,6	33,2
együtt	44,9	47,5	45,7

Az adatokból kitűnik, hogy a megyeszékhelyen - 1970-ben - az országosnál nagyobb arányu volt a női népesség gazdasági aktivitása. Országos viszonylatban ugyanis 1970-ben 38,6 % , Békéscsabán pedig 44 % volt az aktív női keresők össznépességre vonatkoztatott aránya /9/

A nők gazdasági aktivitásának növekedése, mint már utaltunk rá, jelentős hatást fejtett és fejt ki a családi-házassági viszonyok alakulására. A nő háztartáson kívül, azaz "kint" vállalt munkája bizonyos értelemben "nyitottá" teszi a családot és megváltoztatja a családon belüli tekintély-strukturát. A feleség, társadalmilag szervezett munkába való bekapcsolódásával ugyanis anyagilag függetlenebbé válik férjétől

és ezáltal fellazulnak azok a függőségi viszonyok amelyek férfi és nő kapcsolatát a matriarchális társadalom megszűnése óta csaknem általában jellemzik.

A nők emancipálódásának kiteljesedésével fokozott támadás indul azok ellen a tradicionális kötelékek ellen, amelyek a családot, férfi és férj kisbirodalmává "formálták és formálják. A nők anyagi függetlenedése és társadalmi kapcsolataik kiszélesedése egyre inkább megadja a nőnek azt a lehetőséget, hogy rendelkezék sorával, hogy a másik nemmel való kapcsolatának minden fázisában reális érdekeire és érzelmeire támaszkodjék. Vagyis: a nők munkába állásával megteremtődik annak a Bebel-i gondolat realizálódásának egyik feltétele, hogy a nő: "Párja választásában éppügy szabad és független, mint a férfi . Maga választ vagy engedi, hogy őt válasszák, s amikor frigyre lép vonzalmán kívül nem ismer más szempontokat." /10/

A dehumanizált viszonyokkal szemben a tiszta emberi érzelmi vonatkozásokon alapuló házassági kapcsolatok kevésbé olyan ellenállók, mint a kizárólag gazdasági anyagi tényezőkön nyugvó kapcsolatok. Ezt a megállapítást erősíti az a statisztikai adat is, miszerint a válásokra vezető okok 48 %-a érzelmi jellegű tényezővel van összefüggésben. A válások növekvő számára vonatkozó statisztikai adatok is többek között

azt a változást tükrözik, amely az utóbbi időben a családi-házassági viszonyok stabilitását illetően végbe ment. Békés megyében például a válások száma 1967. és 1974. között korcsoportonkénti bontásban a következőképpen alakult /39 éves korig vizsgálva/: lásd a 19. oldalon lévő táblázatot.

A táblázatból kitűnik, hogy a válások száma 25-39 éves kor között a legnagyobb. Ezen életkori hatásokon belül is a 30-39 évesek kapcsolatai bizonyulnak a legkevésbé stabilnak.

A válások számának növekedése a házasság, a család egésze szempontjából kétségtelenül negatív jelenség; különösen a gyermek vonatkozásában az. Hiszen a gyermeket a szülőkről szerzett benyomások egész életútján "elkísérik" a gyermek azok alapján rendezi maga körül a világát. Ha az élete úgy alakul, hogy az anya és az apa "... elszakad egymástól a gyerek egész világképe megtörik; minden egész darabokban hever körülötte"12/Erről a megtört világról "kettéhasadt" szülőképről tanuskodnak az állami gondozott gyermekek körében végzett vizsgálatok is. /Hanák K. 1973/

Mint már az előző fejezetben is utaltunk rá, a válásokra vonatkozó statisztikai adatokból nem vonhatunk

Válások számának alakulása /fő/ Békés megyében a feleségek és férjek életkora szerinti bontásban /39 éves korig/ /KSH 1967-1974.

Békés megye Statisztikai évkönyvei/

É v	Feleség életkora /év/				Férj életkora /év/		
	20 éven alul	20-24	25-29	30-39	25 éven alul	25-29	30-39
1967.	44	167	159	205	84	173	244
1968.	39	213	187	211	115	176	285
1969.	44	213	162	212	113	191	260
1970.	43	180	217	220	110	199	276
1971.	41	255	175	240	130	217	275
1972.	37	247	199	237	120	237	267
1973.	41	284	183	262	149	220	308
1974.	28	230	200	246	120	215	288

le egyértelmű következtetést a család válságára vonatkozóan. Általa ugyanis az esetek többségében valamiféle "elidegenedett" házastársi -emberi kapcsolat szakad meg. A válás tehát nem tekinthető általában "erkölcstelen" cselekedetnek./Az esetek jelentős többségében ugyanis éppen általa válik lehetővé egy új normálisabb, emberibb kapcsolat kialakulása./

A házasságkötések növekvő számát jelző megyei statisztikai adatok is azt fejezik ki, hogy a válások számának növekedése nem a családi-házassági viszonyok általános válságtendenciájának tükrözői. Békés megyében illetve Békéscsabán a következőképpen alakult az 1967. és 1974. közötti időszakban a házasságkötések száma:

Év	Terület	
	Békés megye /fő/	Békéscsaba /fő/
1964.	3951	-
1965.	3936	-
1966.	4138	-
1967.	4219	480
1968.	3995	493
1969.	3893	510
1970.	4093	540

Év	Terület	
	Békés megye /fő/	Békéscsaba /fő/
1971.	3855	549
1972.	3846	528
1973.	4195	628
1974.	3868	549

A statisztikai évkönyvek adataiból azt is megállapíthatjuk, hogy Békés megyében 1967-74. között nőtt a 18 éven alul házasságot kötött nők száma. /Hasonló megállapításra jutunk országos vonatkozásban is, 1930-ban pl. a nők 28,5 %-a kötött házasságot, 20 éven alul 1974-ben pedig 39,3 %-a./ I.m:2. fejezet 19 lábjegyzet 12. old./ Összegzésként tehát megállapíthatjuk, egyrészt a nők munkába állása jelentős hatást fejtett ki a családi házassági viszonyok alakulására, másrészt ez a változás az emberi kapcsolatok humanizálódásának irányába mutat. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a nők munkába állásával még nem zárult le az egyenlő életvitel, a férfiakéval minden vonatkozásban egyenlő életlehetőségek megteremtésének folyamata. Sok "makacs társadalmi sztereotípiát" kell még a szocialista társadalmunknak is megszüntetni ahhoz, hogy a nő teljes egyenjogúsága, igazi emancipációja megvalósuljon.

Másként szólva: a nők emancipációja társadalmi alapkérdés; mégpedig kizárólag az össztársadalmi folyamatok humanizációjával egyetemben megoldható társadalmi alapkérdés. Sajnos napjainkban még sok jel mutat arra, hogy a nő nem vált egyenjoguvá, hogy ellentét feszül a nő munkahivatása és anyai-feleségi szerepelvárása között. Hogy a nő nem vált egyenjoguvá "... ezt mi sem bizonyítja jobban annál, hogy állandóan számolgatni kényszerülünk hol mennyi van belőle, hogy elegendő alapunk legyen saját felvilágosultságunk igazolására és lelkiismeretünk megnyugtatóására". írja Márkus Mária / /13/

A családról való társadalmi gondoskodás és néhány következménye:

A család társadalmilag fontos funkcióiból következik, hogy a társadalom különböző intézményein keresztül érdeklődési, befolyásolási és ellenőrzési szférájába igyekszik vonni a családot. (Hiszen "... a család egészséges szellemisége és rendezettsége - írja Horuczi László - hatással van a társadalomra és más egyéb tényezők mellett egyik lényeges feltétele a társadalmi fegyelemnek és az egészséges közszellemnek" /14/

Az Alkotmányban is fontos elvként megfogalmazott házasság- és családvédelemnek egyik fontos vonatkozását jelenti a gyermekkel és az anyával való társadalmi törődés követelménye.

A társadalom és a család érdekazonossága "egymásra utaltsága" talán az "új élet teremtésében" és az utódokról való gondoskodásban válik a legteljesebbé.

Miként a családban, úgy a társadalom életében is a gyermek, a felnövekvő nemzedék jelenti "a továbbvitel lehetőségét, a megőrizve meghaladást..." /15/

Az utódok "létrehozása", a népesség optimális számának alakítása egyéni és társadalmi érdek egyaránt. Meghatározott minimális népesség, bizonyos népsűrűség nélkül ugyanis semmilyen társadalom nem tarthatja fenn magát.

A gyermekkel való társadalmi törődéshez, - egyfajta gyermek centrikus szemlélet kialakításához-más vonatkozásban is fűződik társadalmi érdek. A gyermek ugyanis változatossá, színessé teszi a család életét; megteremti a családi-víviszonyok harmóniájának jelentős feltételét.

A családi élet kiegyensúlyozottsága, stabilitása viszont a társadalomnak több szempontból érdeke. Érdeke többek között a népesség számának növekedése szempontjából. Ui. "... Az a társadalmi érdek, amely a népes-

ség valamilyen számához, ill. a szaporodáshoz fűződik
- írja Hooz István - egészséges, szilárd házassági
kapcsolatok létesítését és fenntartását követeli
meg ..." /16/

Ugy véljük, a fenti megállapítások is igazolják a társadalom családdal, a gyermekekkel való törődésének szükségességét és fontosságát. Társadalmunk ezirányú törődése jut kifejezésre pártunk nő-, család- illetve népesedéspolitikai határozataiban is.

Hazánkban hosszabb távu népesedéspolitika körvonala 1962-ben /MSZMP VIII. kongresszus/ kezdett kibontakozni. A kongresszus elvei, valamint a Politikai Bizottság 1966. októberi, majd 1967. áprilisi határozata alapján gazdasági, szociális és egyéb intézkedésekre került sor. Ugy mint például a gyermekgondozási segély bevezetése, /először a világon !/ terhességi, gyermekágyi szabadság időtartamának meghosszabbítása, a családi pótlékban részesülők körének kibővítése, a pótlék összegének emelése, gyermekintézmények fejlesztése, változások a lakáskiutalási rendszerben, munkahelyi kedvezmények, stb.

Fontos intézkedés volt a Minisztertanács 1040/1973/X.18/ számú határozata, amely a népesedési helyzet javításával, a gyermekes családok fokozott anyagi támogatásával, a nők és a születendő gyermek egészségének védelmével, valamint az egészségügyi , családtervezési ismeretek, szer-

vezett oktatásának bevezetésével foglalkozik. Az intézkedések hatására megváltozott népesedési magatartás jól tükröződik a születések számának változására vonatkozó Békés megyei adatokból is. /17/

Év	Élve születettek száma	
	Békéscsaba	Békés megye
1967.	753	6031
1968.	820	6522
1969.	820	6188
1970.	767	6130
1971.	774	6011
1972.	798	6078
1973.	821	6252
1974.	1182	7744

Az élveszületések számának emelkedése bizonyos vonatkozásban a családi-házassági kapcsolatok pozitív változását jelzi. A tapasztalatok alapján-mint már utaltunk rá-kiegyensúlyozott családi élet és a szülési kedv között párhuzam vonható. A család belső harmóniája ui. általában nagyobb szülési kedvet, a családon belüli meg-nem értés, tartós konfliktus helyzet pedig a szülési kedvvel

ellentétes folyamatot motivál.

Ha a születések számát a szülők életkora szerinti bontásban vizsgáljuk, a következő Békés megyére vonatkozó adatokat kapjuk: /Békés m. Stat. Évkönyv 1974. /

A legtöbb gyermeket a 20-29 éves korú anyák szülik. Az adatokból továbbá kitűnik, hogy növekszik a 17-19 éves korban szülő nők száma. Így például: 1970-ben 818 gyermek, 1974-ben pedig 1.175 gyermek született 20 éven aluli /17-19 éves/ nőktől. /Ezek az adatok szinkronban vannak a házasságkötés idejére vonatkozó statisztikai adatokkal/. A Békés megyei adatok elemzése alapján az is kitűnik, hogy az utóbbi időben növekedett a házasságon kívül született gyermekek száma a megyében. Így például: 1970-ben 285, 1974-ben 417 gyermek született házasságon kívül. A házasságon kívül született gyermekek megoszlása az anyák életkora szerinti bontásban a következőképpen alakult 1970-ben, illetve 1974-ben Békés megyében:

Év	Az anya életkora					Össz:
	17 éven alul	17-19	20-29	30-39	40-49	
1970.	24	95	116	39	11	285
1974.	43	117	178	66	13	417

Az adatokból kiderül, hogy növekszik azoknak a 19 - illetve a 17 éven aluli lányoknak a száma, akik házasságon kívül szülnek gyermeket. Ebből egyrészt arra kell következtetnünk, hogy össztársadalmi szinten "mulasztásaink" vannak a szexuális nevelés, illetve a fiatalok családi életre való felkészítése területén. Másrészt; az adatok - ha tendencia jelleggel is - a szülői kontroll "erejének" csökkenését is jelzik az adott vonatkozásban.

A statisztikai adatokból az is kitűnik, hogy Békés megyében változatlanul az egy-két gyermekes csalásideál az elfogadott. A megyeihez hasonló következtetések levonására adnak alapot az országos adatok is. Ugyanis például 1960-ban a 15-29 éves házasságban nők 42,3 %-ának; 1970-ben 46,4 %-ának; 1973-ban pedig 44,8 %-ának volt egy gyermeke. Két gyermeke volt 1960-ban a fenti korosztályba tartozó nők 24,6 %-ának; 1970-ben 23,8 %-ának, 1973-ban pedig 26,9 %-ának. /18/ A statisztikai adatokból továbbá azt is megtudjuk, hogy 1973-ban Magyarországon az összes családnak 34,1 %-a volt gyermektelen. /19/

A gyermekszám növekedése szempontjából jelentős tényezőként hatott a gyermekgondozási segély bevezetése, illetve 1974. január 1-ével történő emelése.

Továbbá a szülési kedv növekedésének fontos tényezője

az egyéb társadalmi juttatások is, mint például a családi pótlék, lakásvásárlási kedvezmény stb.

Egy felmérés tanulsága szerint a különböző társadalmi juttatások a szülési kedv vonatkozásában az alábbi fontossági sorrendet alkotják: /2c/

1. Lakás a házasulandóknak
2. A gyermek bölcsődei- óvodai elhelyezésének biztosítása
3. A gyermekruházati cikkek árának mérséklése
4. Lakás a három és több gyermekeseknek
5. Rész munkaidő a több gyermekes anyáknak
6. Munkahelyi kedvezmény
7. A családi pótlék összegének további emelése
8. A gyermekgondozási segély összegének további emelése

A gyermek szám növekedéséhez szükséges társadalmi juttatások fontossági sorrendjéből kitűnik, hogy a gyermekgondozási segély önmagában nem oldja meg a népesedési problémákat. Ez a tényező is miként a többi anyagi ösztönző csupán csak a népesedési politika taktikai feladatainak megoldását képes elősegíteni.

Egyes tudati tényezők hatása a családi-házassági viszonyok változására

Mint már utaltunk rá a család bonyolult kölcsönhatásban van a társadalom eszmei-ideológiai szférájával is.

A különböző társadalmi tudatformák, az ismeretek a művelődés szintje, mind-mind hatással van a családi-házassági viszonyok fejlődésére. Igaz ez a hatás korántsem egyirányú illetve direkt jellegű. A család ugyanis - mivel nem része közvetlenül a társadalmi-gazdasági alakulatnak - többé-kevésbé elmarad a társadalom egyéb jelenségeinek, folyamatainak fejlődési ütemétől. A család bizonyos mértékű "zárttsága" illetve a társadalom intézményeitől való viszonylag nagy függetlensége következtében az esetek többségében konzervál "... olyan tulajdonságokat, szokásokat, beidegződéseket, érzelmeket, hangulatokat stb., amelyek a múltban alakultak ki, már túlhaladott társadalmi viszonyoknak, életmódnak felel meg"

1921/12

E "konzervált" múltbeli örökség hatása tükröződik például azokban a - nem ritka - véleményekben is, amelyek férfi és nő „tetteinek” eltérő erkölcsi értékelésével, megítélésével függnek össze. Még mindig létezik bizonyos "kettős" erkölcs: külön erkölcsi kódex a nők és külön a férfiak számára. Számos példa van napjainkban is arra, hogy például a hűség, főként a nemi hűség, más követelményt jelent a nő, a feleség és megint mást a férfi, a férj vonatkozásában. A nő esetében a "házasságtörés" bűnnek a férfi esetében csupán virtusnak számít.

Vagy a Bebel által a XIX. században megfogalmazott gon-

dolattal kifejezve: "Csak a nő követ el "ballépést" akár feleség, akár özvegy vagy hajadon - a férfi legfeljebb csak inkorrekt" /22/

Az előítéletek, beidegződések "lomha mozdulásának" vagyunk tanui még a nők munka-világában betöltött szerepüket illetően is. Sok családban még nem egyenletesen oszlanak meg a háztartás "terhei" a férj és a feleség között. Békés megyében például, mindössze a családok 10-12 %-ában vesznek részt a férfiak a hagyományosan elfogadott női munkák végzésében. /23/

A statisztika területén maradva: egy felmérés tanúsága szerint a nők átlagban /Magyarországon/ még jelenleg is 33 órát fordítanak a háztartási munkákra hetente. 40 %-uk semmilyen, 30 %-uk pedig csak minimális segítséget kap férjétől. /24/ A későbbiek során majd látni fogjuk, hogy a fiatal nemzedék eszméi is eléggé konzervatívak az adott vonatkozásban.

Természetesen a tudati elemek családra gyakorolt hatása nem csupán negatív jelenségekben tükröződik.

Az erkölcsi és a politikai tudat terén végbement pozitív irányú változások a család vonatkozásában is pozitív változást implicálnak./Gondolunk itt elsősorban az emberek közötti kapcsolatokat vezérlő, értékek, eszmények humanizálódás jegyében végbemenő alakulására./

Igy például: az emberi kapcsolatok és ezen belül is különösen a nemek közötti kapcsolatok alapját mindinkább az emberi-érzelmi tényezők képezik, fokozatosan háttérbe szorítva az anyagi szempontokat.

Vagy például: társadalmi életünkben mindinkább tért-hódító demokratizálódási folyamat a különböző tudatelemeken és intézményeken keresztül szintén pozitív irányu változás feltételeit teremti meg a családi viszonyok alakulását illetően.

Ez a mindinkább kibontakozó demokratizmus, racionálisabb életszemlélet valamint a műveltség az iskolázottság szintjének emelkedése jelenti Békés megyében is azokat a tényezőket, amelyekkel és által kialakulnak a szocialista társadalmunk által leginkább igényelt családi-házassági viszonyok főbb jellemzői .

A család funkcionális változásának főbb vonatkozásai Békés megyében

A társadalom alapvető folyamatai - miként már szó volt róla - nemcsak strukturálisan hatnak a családra, hanem a struktúra megváltoztatásán keresztül, illetve azzal együtt megváltoztatják a család különböző funkcióit is.

A társadalmi viszonyok fejlődésének hatására végbemenő változások - az alapvető funkciók vonatkozásában - nem megszüntetést, hanem módosulást jelentenek. Ennek következtében a társadalmi folyamatok fejlődése nem válik, nem válhat, a családi-házassági viszonyok humanizálódása ellen ható tényezővé.

A család funkcióinak módosulása különösen szembetűnő a gazdasági funkció vonatkozásában. E funkció átalakulása "legkoncentráltabban" abban nyilvánul meg, hogy a fokozatosan háttérbe szorul a család ugynevezett termelési funkciója és ezzel párhuzamosan megerősödik az ugynevezett fogyasztási funkció jelentősége. Vagyis a társadalom fejlődésével a család jövedelmi- és fogyasztási egységgé alakul. A gazdasági funkció e "módosulását" a család gazdálkodási funkciójának nevezzük.

A gazdálkodási funkció kialakulásával azonban általában - és jelenleg-nem oldódik fel teljesen a fejlődés menetében a termelési funkció. /Kulcsár Kálmán 1971./

Igy van ez Békés megyében is, ahol tudvalévő, hogy a megye gazdaságpolitikájában - ha átmenetileg is - komoly gazdasági tényezőként számolnak a háztáji-kisüzemi termeléssel. /Kárpáti Z. 1972./ H. Sas Judit - már több ízben hivatkozásul említett - felméréséből is kitűnik, hogy a megyében a városi és a falusi csa-

ládok jelentős részében fontos szerephez jut a termelési funkció./Hiszen a fent nevezett családok többsége önellátásra és körülbelül negyede eladásra is termel./
/25/ A termelési funkciónak ez a bizonyos mértékű "konzerválódása" kétségtelenül nehezíti a családon belüli viszonyok demokratizálódását, szimmetrikussá válását, de azáltal, hogy többé-kevésbé megteremti a családra háruló tevékenységek megkönnyítésének anyagi feltételeit, a jelenlegi társadalmi feltételek között bizonyos értelemben pozitív hatást is gyakorol a családi-házassági viszonyok fejlődésére.

A család termelési funkciójának fokozódó feloldódása teret enged a család más funkciói megerősödésének, így például elősegíti a családok érzelmi közösséggé való alakulását, kibontakozását. A család érzelmi-emocionális funkciójának megerősödése tükröződik a családtagok egymáshoz való viszonyának megváltozásában, a régebbi hierarchikus felépítésű, apai hatalmon alapuló kapcsolat fokozott megszűnésében. Az érzelmi-emocionális funkció megerősödését jelzi továbbá a gyermekek nagyobb részvétele a család életét érintő döntésekben, illetve a szülők kisebb anyagi szempontok által vezérelt beleszólása párválasztással összefüggő kérdésekbe.

A család strukturális és funkcionális változásával a családnak új típusa is kialakult. H. Sas Judit már említett munkájában Békés megyében /1970-ben/ három jellegzetes családtípust említ. Nevezetesen: 1. heterogén falusi család; 2. alacsony iskolázottságu - kvalifikációju munkás család ; és végül 3. értelmiségi család. Ezekre a családtípusokra a nagyfokú "plaszticitás" jellemző. A társadalmi viszonyok fejlődésével azonban fokozatosan elmosódnak a családtípusokat egymástól elhatároló különbségek. Manapság Békés megyében is jól érzékelhető, az ugynevezett dolgozói család típus kialakulásának tendenciája.

Erre az új - kialakulásban levő - családtípusra az jellemző, hogy a család tagjainak már nincs a szó szoros értelmében vett tulajdona, a családtagok bérből és fizetésből élnek, és életszemléletüket a racionalitás jellemzi. Továbbá: a dolgozói családtípusban a családi viszonyok alapját az érzelmi-emocionális kapcsolatok alkotják, és alakulásának, fejlődésének iránya a kis család általánossá válása felé mutat.

Ezzel főbb vonalakban áttekintettük azokat a jelentősebb változásokat, amelyek Békés megye vonatkozásában, a családi-házassági viszonyok alakulását jellemzik. Dolgozatunk e fejezetében körvonalazni szándékoztunk

azt az egyik leglényegesebb "háttérrel" amely jelentős alapként szolgál a fiatal nemzedék családdal - házassággal összefüggő eszményeinek alakulásához.

Mielőtt rátérnénk⁴ dolgozatunk 2. fejezetében megfogalmazott kérdésfelvetés megválaszolására ismertetjük felmérésünk metodikáját valamint mintánk főbb szerkezeti sajátosságait.

3. A vizsgálati módszerek leírása; a felmérés menete

A vizsgálatunk céljával foglalkozó fejezetben felvetett problémákra kérdőíves kikérdezési módszerrel kerestünk választ. A minta nagyságát 560 főre terveztük. A vizsgálat köre az ifjúság két rétegére, a dolgozó és a tanulói ifjúságra terjedt ki. Azonbelül elsősorban a KISZ tagsági viszonyal rendelkező tanulói rétegből vett minta közelíti meg a reprezentatív mintavétel követelményeit. /352 fő/ A dolgozói rétegből vett minta az értékelhető kérdőívek alapján csupán 127 fő. / A kiosztott kérdőívek száma 190 db/

Kérdőívünk 83 kérdést tartalmazott. A kérdések megoszlása: nyitott kérdés 17 /20,5 %/, teljesen zárt kérdés 48 /57,8 %/ és félig nyitott kérdés 18 volt. A kérdőív kitöltése 40-50 percet vett igénybe.

A kérdőív strukturája:

- I. A kérdezettek társadalmi helyzetét, státuszát érintő kérdések. Összesen 11 kérdés /összes kérdésnek 13,2 %-a/. /Ezek foglalkoztak: válaszolók neme, foglalkozása, az iskola típusa, állandó lakhely, ideiglenes lakhely, a szülők foglalkozása, testvérek száma, a nagyszülőkkel való kapcsolat kérdésével/
- II. A párkapcsolat kialakulására és az együttjárást meghatározó partnerideálra vonatkozó kérdések, összesen 15 db / az összkérdésnek 18,1 %-a/. Ezek a kérdések foglalkoztak: a megismerkedés, a szórakozás, módjaival, az "együttjárás" főbb vonatkozásaival, a partnerrel támasztott követelménnyel, a házasságon kívüli nemi kapcsolat feltételeivel.
- III. Az eljegyzéssel és a házassággal összefüggő kérdések. Összesen 31 db /37,3 %/
Ezek foglalkoztak: az eljegyzés fontosságával, funkciójával, a házasságról alkotott elképzelések "forrásaival", a házassággal kapcsolatos értékek rendjével, a házastárssal kapcsolatos követelményekkel.
- IV. A családon belüli viszonyokkal összefüggő kérdések. Összesen: 26 db /31 %/

Ezek foglalkoztak: a gyermek családon belüli jelentőségével, a család ideállal, a háztartási munkamegosztással, az ez alapján körvonalazható tekintély struktúrájával, a házastársak közötti egyenjogúság kérdésével.

A kérdőívben - bár 14-26 éves fiatalok számára készítettük - a magázó formát alkalmaztuk. Ezt főleg abból a megfontolásból tettük, hogy ezáltal kifejezzük a megkérdezettek komolyságába vetett bizalmunkat és ezáltal valószínűsítjük a válaszok megbízhatóságát, a témával kapcsolatban.

A felmérés menete:

A megszerkesztett kérdőívvel egy KISZ vezetőképző táborban, ahol zömében középiskolások voltak, próbafelmérést végeztünk. /55 fő/ A próbafelmérés adatainak értékelése alapján bizonyos módosítást hajtottunk végre a kérdőív struktúrájában, a zárt kérdések válaszainak sorrendjében, illetve a kérdések egy részének megfogalmazásában.

Már a próbafelelvételnél tapasztaltuk, hogy a felmérésben résztvevők érdeklődéssel és kellő komolysággal válaszoltak a kérdésekre. A próbafelmérés tapasztalatainak felhasználásával elkészített végleges kérdőíveket 600 példányban sokszorosítottuk. Ebből 560 kérdőívet osztottunk ki a felmérésben résztvevők között.

A kérdőívek többségét - 380 példány - a középfoku tanintézetek tanulói között osztottuk szét. A dolgozó fiatalok rétegében 180 fős mintával számoltunk. Az arány megállapításánál figyelembe vettük a két réteg KISZ tagjainak számát és a KISZ tagság kor megoszlását. Így a tanuló fiatalok, főleg a 14-18 éves korosztályt, a dolgozó fiatalok pedig a 18-24 éves korosztályt képviselik.

A minta tanuló fiatalokból álló rétegében az egyes iskolák tanulói a KISZ taglétszám arányában vettek részt. A dolgozó fiatalok közül főleg az ipar-építőipar illetve egy Tsz területén dolgozó fiatalok vettek részt a felmérésben, ugyancsak a KISZ taglétszámuknak megfelelő arányban.

A középiskolákban a felmérést a pártösszekötő tanárok bevonásával irányítottuk. Dolgozó területen pedig a KISZ titkár irányításával töltöttük ki a kérdőíveket.

A felmérésben résztvevők kiválasztásánál igyekeztünk kikapcsolni minden tervszerű, a kiválasztásnak tudatos irányítást adó tényezőt. A legkülönbözőbb KISZ összejeveteleket, illetve - esetenként - osztályfőnöki órát használtunk fel a kérdőívek kitöltésére. Egy iskolában - a minta vételhez - a véletlen számok táblázatát alkalmaztuk. A kérdőívek kitöltését tekintettel a téma intim jellegére név nélkül kértük a fiataloktól.

Tizenöt kérdőív kivételével valamennyit csoportokban töltötték ki a felmérésben résztvevők. /A kivételt készítőik egyénileg - otthon - töltötték ki a kérdőíveket/

4. A kérdőívek értékelése:

A kiadott 560 kérdőív közül 499 érkezett vissza. Ebből 477-et tudtunk értékelni. Vagyis a beérkezett kérdőíveknek 4,4 %-a volt értékelhetetlen .

A beérkezett adatokat - "strigulázási" módszerrel - rétegenként külön-külön értékeltük a következő bontásban: nemek szerint, azon belül: városiak, falusiak bontásban, illetve ezeken belül a szülők foglalkozása szerint csoportosítva. Az értékelés során kapott adataink rendszerezését illetve azok értékelését elsősorban nemenkénti illetve rétegenkénti összehasonlításban végeztük.

Csupán néhány kérdésnél /pl. a hagyományok, beidegződések hatásának vizsgálatánál/ támaszkodtunk a fentiekől eltérő bontásban vizsgált adatokra, és alkalmaztunk más jellegű összehasonlítást. /Például: lakóhely szerinti bontást illetve elemzést/.

A felmérésünkben szereplő kérdésekre adott válaszok megbízhatóságának ellenőrzése céljából esetenként - ahol a kérdés jellege indokoltta - kontroll kérdéseket

alkalmaztunk. /Pl. a házasság előtti nemi élet kérdés körénél/ A kontrollként azonban tulsulyban az adott kérdéshez hasonló jellegű kérdésekre adott válaszokat használtuk.

Tapasztalatunk alapján a felmérésben résztvevők érdeklődést mutattak a különböző kérdéskörök iránt és megfelelő komolysággal válaszoltak a kérdésekre. Különösen kiemelhető e vonatkozásban a tanuló ifjúság válaszáadás során tanusított pozitív magatartása. A kérdőív kitöltését a fiatalok nem találták tulzottan fárasztónak. /Ez nyilván a téma iránti érdeklődésükből ered./ A felmérésben résztvevők általában a zárt kérdésekre válaszoltak szivesebben és pontosabban. Fárasztónak azokat a feladatokat találták, amelyek a válaszok rangsorolását igényelték. Ez fokozottan jelentkezett a válással, a házastársi ideállal foglalkozó kérdések esetében. A kérdőíves kikérdezés adatain tul két ankét jellegű beszélgetés anyagát is felhasználtuk az értékeléshez. Az egyik beszélgetést egy szakközépiskola II. osztályában, a másikat pedig egy szakmunkástanulókból álló 25 fős csoportban végeztük.

A beszélgetés témaköre: a lányok fiuk házasság előtti kapcsolata általában illetve a házastársak közötti munkamegosztás kérdése volt.

/Az értékelés adatait 41 db táblázatba foglaltuk. Dolgozatunkban az egyes témaköröknél összehasonlító és bizonyító jelleggel felhasználtunk más tanulmányból hét db táblázatot. A dolgozatba beépített egyéb táblázat: 10 db/

5. A minta szerkezete:

/n"= 477/

A vizsgált minta alapszerkezete a következő:

a/ A minta megoszlása nem és foglalkozás szerint:

<u>y</u>			
Neme	Középisk. és szakm. tanuló	Dolgozó fiatal	Összesen
Férfi	121	55	176
Nő	229	72	301
Összesen	350 /73,3%/	127 /26,7%/	477 /100%/

Mint az alábbiakból is kitűnik a minta nem tükrözi a városban tanuló és dolgozó fiatalok arányát. A minta csak a tanuló KISZ tag fiatalok vonatkozásában felel meg - hozzávetőlegesen - a reprezentativitás követelményének. Következésképpen csak erre a rétegre vonatkozó megállapításaink érvényesek fenntartás nélkül.

b/ A minta életkori megoszlása:

Dolgozó fiatalok:

16 - 17 éves	12 / 9,4%/
18 - 19 éves	37 /29,1%/
20 - 21 éves	41 /32,2%/
22 - 23 éves	16 /12,7%/
24 - 25 éves	12 / 9,6%/
26 éves vagy idősebb	9 / 7, %/
Összesen:	127 /100 %/

Tanuló fiatalok:

14 - 15 éves	103 /29,4%/
16 - 17 éves	197 /56,3%/
18 éves v. idősebb	50 /14,3%/
Összesen:	350 /100%/

A dolgozó rétegnél az életkor 20-21 év, tanuló fiataloknál pedig 16-17 év körül kulminál. A mintában résztvevők 5 % kivételével KISZ tagok.

c/ A minta megoszlása nemenkénti és lakóhely szerinti bontásban

Dolgozó fiatalok:

	falu	város	összesen
Férfi	21	34	55
Nő	27	45	72
Összesen	48 /37,8%/	79 /62,2%/	127/100%/

Tanuló fiatalok:

	falu	város	összesen
Férfi	41	80	121
Nő	84	145	229
Összesen	125 /35,8%/	225/64,2%/	350 /100%/

Az adatokból látjuk, hogy a felmérésben résztvevőknek több mint 60 %-nak városban van az állandó lakása.

d/ A minta megoszlása az apa jelenlegi foglalkozása szerint:

Dolgozó fiatalok:

	Nő	Férfi	Összesen
Fizikai dolg.	33	22	55 /43,3%/
Mezőg.fiz.dolg.	12	7	19 /15, %/
Értelmiségi	25	1	26 / 2,4%/
Egyéb	2	25	27 /39,3%/
Összesen	72	55	127 /100%/

Tanuló fiatalok:

	Nő	Férfi	Összesen
Fizikai dolgozó	112	58	170 /48,6%/
Mezőg.fiz. dolg.	26	5	31 / 8,8%/
Értelmiségi	26	13	39 /11,1%/
Egyéb	65	45	110 /31,5%/
Összesen:	229	121	350 /100%/

Megkivánjuk jegyezni, hogy a foglalkozás szerinti kategorizálás csak hozzávetőlegesen ad reális képet a fiatalok származásáról. Ennek az az oka, hogy a foglalkozásoknak a táblázatban feltüntetett csoportok szerinti kategorizálása leegyszerűsített formában történt.

A foglalkozások besorolási nehézségének következtében alkalmaztuk az "egyéb" kategóriát is, amely az összes olyan foglalkozást magába foglalja, amelyeket a három foglalkozási főcsoportba nem tudtunk egyértelműen besorolni. A táblázatból kitűnik, hogy a minta mindkét rétegében a fizikai dolgozók gyermekei vannak többségben /43-48 %/

A minta szerkezetének vázlatos áttekintése után rátérünk felmérésünk adatainak tényleges értékelésére.

Először azt a kérdést vizsgáljuk meg, hogy milyen

eszmények vezérlik fő vonalakban a fiatalok partnerkapcsolatainak alakulását a megismerkedéstől a házasságkötésig tartó kapcsolat szakaszban.

II. A MINTÁT ALKOTÓ FIATALOK ESZMÉNYEINEK Néhány sajátossága a partnerkapcsolat fejlődésének a megismerkedéstől a házasságkötésig tartó szakaszában

Minden partnerkapcsolat fejlődésének nyitó fázisa a megismerkedéssel veszi kezdetét; ennek eredményeképpen létrejön az ugynevezett ismerősség viszonyformája. A nyitó fázisban kialakuló kapcsolatok egyrésze párkapcsolattá "fut ki", továbbfejlődik. A továbbfejlődés szempontjából jelentős szerepe van a partner és a partnerideál gondolati szembesítése eredményének. Abban az esetben ugyanis, ha "... az összehasonlítási szint alapján történő egyenlegértékelés azt mutatja, hogy a partner megfelel a bennünk élő partnerideálnak, a szerelmi elvárásnak ..." /1/ kialakul a vonzalom, amely fontos tényezője a párkapcsolat kialakulásának és további fejlődésének.

A vonzalom erősödésével a kapcsolat eljut fejlődésének abba a szakaszába, amelyben a partnernek legfőbb törekvése: egymás mind teljesebb megnyerése, illetve a

kapcsolat perspektívájának kedvező "szinben" való feltüntetése. E törekvés megvalósítása érdekében a partnerek között - egyfajta - félig tudatos alkudozás folyik, mindaddig, amíg az összehasonlítási szintjüknek leginkább megfelelő egyenleg létre nem jön. Ez az egyenleg a partnerek számára akkor válik megfelelővé, ha viszonylag kis "ráfordítással" nagy "nyereséghez" juthatnak a kapcsolatban. Amennyiben a kapcsolat alakulását a kölcsönösség vezérli, a kiegyensúlyozott /tehát szimmetrikus/ egyenleg kialakítása nem egyéni, hanem a partnerek kölcsönös érdekeként jelentkezik.

Ez másképpen szólva azt jelenti, hogy a partnerek a kapcsolatuk során kölcsönösen igyekeznek javítani egymás egyenlegét. Ezt úgy érik el, hogy a kis "ráfordítás" árán juttatják egymást "kielégüléshez". Ezáltal mindkét fél megtalálja számítását a kapcsolatban és így fellep a kapcsolat "rövidre zárásának" az igénye. Vagyis az inter akcióban résztvevő párok egymás mellett kötelezik el magukat. Kapcsolatuk fejlődésének ez a szakasza az úgynevezett elkötelezés. /jegyeség/ Abban az esetben ha az elkötelezés szakaszában tartóssá válik a kölcsönös megelégedés - és ezáltal tovább erősödik a partnerek egymás iránti vonzalma - akkor a kapcsolat intézményesedik.

/lásd: házasság/ Ez az intézményesedés azt jelenti "... hogy közös elvárások keletkeznek, amelyek elismerik a kapcsolat kizárólagosságának jogosságát, vagy intim

voltát, valamint a "kifejlődött cseresémákat" /2/. Vagyis a kapcsolat intézményesedési szakaszára, az jellemző, hogy realizálódik a partnerek azon igénye, hogy életüket összekapcsolják: kapcsolatukat kizárólagossá tegyék.

A partnerkapcsolatok fejlődésének - mint interakciós folyamatnak - vázlatos áttekintése után rátérünk annak a kérdésnek a vizsgálatára, hogy a mintát alkotó fiatalok milyen normát, kapcsolatsémát követnek a nemek közötti interakcióban.

Megvizsgáljuk mi jellemzi azoknak az eszményeknek a tartalmát, amelyek tudati vezérlését adják viselkedésük, magatartásuk jelenlegi és várható, mikéntjének, a nemek közötti kapcsolat különböző fázisaiban. Ugy mint: a megismerkedés, az elkötelezés és az intézményesedés fázisában. Dolgozatunkban részletesen a partnerkapcsolatnak csupán e két utóbbi fázisával összefüggő eszményeket kívánjuk elemezni.

1. A partner-kapcsolat kialakulása; a megismerkedés

A házassági viszony létrehozásához vezető első lépés a partner kiválasztása, a partner-kapcsolat kialakítása. Mint már szó volt róla: ennek a folyamatnak a nyitó-fázisa a megismerkedés: az ismerősség viszonyformájának

a létrejötté. Ebben a viszonyformában már nem csupán az illem és a törvény a fő kapcsolat szabályozó, mint a megismerkedés előtti relációban, hanem az interakcióban lévő személyek közösen kialakított normái, kölcsönös lehetőségei és kötelességei is dominálnak.

A megismerkedést szabályozó normákat a személyiség a serdülő korban tanulja meg. Az azt megelőző fejlődési szakaszokban például a gyermek még nem tesz lényeges különbséget idegen és ismerős között. Számára az idegen csupán ismeretlen. A gyermekkorban még nincs kialakult norma a kapcsolatfelvétel szabályozására; ha a gyermek megismerte "megszokta" társát máris ismerősként kezeli. A serdülő korban már jelentőssé válik az idegen és az ismerős társak közötti viszonyulás különbség. Az idegen relációban ugyanis egy sor társadalmi tiltó norma állja útját a kapcsolat gyors, közvetlen kialakulásának. Így például általánosságban nem elfogadott norma, hogy a férfi a bemutatkozás valamilyen "szertartása" vagy közös szituáció nélkül közeledjen a nőhöz.

A fiatalok általunk vizsgált körében is az ismerősi viszony kialakításának lényeges feltétele valamilyen interakciót biztosító közös tevékenység, illetve a bemutatás vagy a bemutatkozás szertartásának alkalmazása.

A mintát alkotó fiatalok körében a különféle táncos rendezvények, kirándulások, baráti társaságok jelentik a partnerkapcsolatok kialakulásának főbb alkalmait. Ezen túl még az iskolában illetve a munkahelyen végzett együttes tevékenység az ismeretség fő forrása, illetve színtere. Az ismerősi viszony kialakítása fentiekben említett feltételeinek /közös tevékenység, bemutatás/ szükségességét huzza alá az az adatunk is, miszerint a tanuló fiataloknak csupán 11 %-a tartja elfogadható ismerkedési szituációnak az utcán való megszólítást.

Felmérésünkkel arra is választ kerestünk, hogy a mai ifjúsági kultúrában milyen mértékben hatnak a régi kapcsolat kialakítási sémák illetve milyen mértékben őrződtek meg a megismerkedéssel kapcsolatos normák, elvárások.

Választ kerestünk arra, hogy a kapcsolat kialakításának kezdeményezése tipikusan férfi szerepkör e. A kérdés a következő volt: Mi a véleménye arról ha az ismerkedést a lány kezdeményezi?

A következő válaszok fogalmazódtak meg:

1.sz. táblázat

Dolgozó fiatalok	Nő		Férfi		Összesen
	fő	%	fő	%	%
semmi különbség nincs	16	25	31	56	39
furcsának tartom	14	21	4	7	14
elitélendőnek tartom -	-	-	-	-	-
elképzelhetőnek tar- tom	32	54	20	37	47
Összesen	72	100	55	100	100

2.sz. táblázat

Tanulók	Nő		Férfi		Összesen
	fő	%	fő	%	%
semmi különbs.nincs	50	22	57	47,	30,4
furcsának tartom	42	18,3	13	11,2	15,7
elitélem	11	5,	11	0,8	3,7
elképzelhetőnek tartom	114	49,7	45	37,	45,4
nem válaszolt	12	5,	5	4,	4,8
Összesen	229	100,0	121	100,0	100,0

A válaszokból kitűnik, hogy a dolgozó és a tanuló fiatalok felfogása között az adott vonatkozásban nincs

lényeges különbség. Feltűnő véleménykülönbség csupán a nemek szerint vizsgált válaszcímek tartalmában van. A határozott igenlő, egyetértő válaszokat vizsgálva megfigyelhetjük, hogy a fiuknak több mint 50 %-a semmi különöset nem lát abban, ha a lány kezdeményezi az ismerkedést. Ezzel a felfogással a lányoknak csak kb. 23 %-a ért egyet. Többségük /kb. 52 %/ megmarad a "lehetőség" szintjén ; a nő "nyitólépéseit" csupán elképzelhetőnek tartja. Elképzelhetőnek és nem természetesnek! A válaszokban benne feszül az az ellentmondás, amelynek alapja: a nő és a férfi közötti szerepkülönbség, a nemi szerepek konvencionális megkülönböztetése. /Tudniillik az a viselkedés elvárás mód, hogy a kapcsolatok különböző szintjein viszonylag mindig a nő a passzív fél, hogy a "fiúk dolga", hogy az együttjárást, az ismerkedést indítványozzák". /

A véleményekből tehát az tűnik ki, hogy a lányok egy részének tudatában öröklődött - ha változásokkal is - az a társadalmi szabály, szerepelvárás, miszerint a lány nem nagyon "mutathatja" hogy a kapcsolatban ő is érdekelt. Még azok a lányok is, akik egyetértenek a nő kezdeményező szerepével, az ismerkedésnek csupán a közvetettebb formáit fogadják el. Másképp fogalmazva: a lányok jelentős része úgy véli, hogy az az elfogadható, ha a nő az ismerkedési ajánlatát burkoltan fogalmazza meg partnerének. /Vagyis csak az ismerkedés körülményeit rendezzi úgy, hogy a megismerkedés létrejöjjön, nem pedig

közvetlenül kezdeményezi a kapcsolatfelvételt./

Vajon mi motiválja a fiuknak azt a véleményét, hogy az ismerkedést a lány is kezdeményezheti? Abban a felfogásban miszerint a fiuk többsége szívesen lemond a kapcsolatindító lépésekről, minden bizonnyal közrejátszik az ismerkedési folyamat lerövidítésének lányokénál fokozottabb igénylése.

A tapasztalatok szerint ugyanis a "partnerkapcsolatok úgy kezdődnek, hogy többnyire mindkét fél csak a saját céljára gondol, gyors sikerekre törekszik és ezért igyekszik jól játszani az innen-onnan /barátok elbeszéléséből, filmekből stb/ ellesett szerepeket." /3/ Ez a gyors sikerre törekvés különösen a fiuknál jelentkezik. Ők azok, akik "gyorsan" létre akarják hozni a nyereség-ráfordítás egyensúlyát, az egyenleget. A siker annál gyorsabb minél kisebb ráfordítással jön létre a partnerkapcsolat; minél zavartalanabb a partnerek közötti kommunikáció.

A kommunikációt, a kapcsolat kiépítését zavarhatja a személyiség különféle strukturális és dinamikus hibája. Így például a személyiség különböző komplexusai illetve belső konfliktusai által kialakult érzelmi állapotok /gátlásosság, félszegség/ is megnehezítik a kapcsolatok különböző szintjeinek kiépítését. A személyiségnek ezek a zavarai azt eredményezik, hogy a személyiség mintegy igényli a

partner biztatását, segítségét a kapcsolat felvételhez. Felmérésünkben - a szóban forgó témakörre vonatkozó - nyílt kérdésre adott válaszokból úgy tűnik, hogy a lányok egy része hajlandó "segíteni" a kapcsolat kiépítésében, abban az esetben, ha érdekeltek a kapcsolat létrehozásában, de a fiú bátortalan, gátlásos, félénk, stb.

Az elmondottak minden bizonnyal közrejátszanak abban, hogy a fiúk közül többen vannak olyanok, akik elfogadják, természetesnek tartják a nők kapcsolatindító "lépéseit", mint a lányok körében.

Természetesen nincsen arról szó, hogy a lányok egyet is értenek illetve természetesnek veszik, hogy az a "rend" hogy ők nem kezdeményezhetnek; hogy kizárólag a fiúk dolga az ismerősi viszonyforma létrehozása. Ezt felmérésünk azon adatai is igazolják, miszerint a lányoknak kb.

50 %-a elképzelhetőnek tartja, hogy a lány kezdeményezze az ismerkedést. Voltaképpen tehát a lányok válaszaiban vágy, eszmény és a gyakorlatban tapasztalt előítélet, konvencionális szerepelvárás szemben állása fogalmazódik meg. A lányok is érzik, hogy nem jó az, ha ők nem kezdeményezhetik - legfeljebb burkoltan - áttételesen az ismerősi viszonyforma létrehozását azzal aki tetszik nekik. Az ismerkedés fázisában társadalmilag "elvárt, megkövetelt" passzív szerepük következtében a lányok egy része úgy érzi, hogy esetükben jobban fennáll az elmagányoso-

dás "veszélye", mint a fiuknál. Ennek az aggodalomnak van reális alapja is, például: egy felmérés szerint a lányok 51 %-a érzi úgy, hogy nincs elegendő ismerkedési lehetősége illetve különböző akadályok nehezítik kapcsolat kialakító törekvésüket. E felmérésben résztvevő fiuknak viszont csak 28 %-a vélekedik hasonlóan. /4/

Annak ellenére azonban, hogy a fiatalok partner-kapcsolatainak egészséges fejlődését még "zavarják" az örökölt szerep-elvárások, illetve konvenciók, az előrelépés, a "mozdulás" kétségtelen. Az a tény ugyanis, hogy a felmérésben résztvevő fiataloknak csupán elenyésző aránya fogadja el a konvencionális női szerepeket és a többség - fenntartással ugyan - de egyetért a nők megismerkedési relációban való egyenlőségével, többé-kevésbé egészséges és szabad partner-kapcsolat kialakulására és elterjedésére utal napjaink ifjúsági kulturájában.

2. A jegyesség funkcióival kapcsolatos eszmények néhány jellemzője

Az előzőekben már szoltunk arról, hogy a fejlettebb társadalmakban általában a megismerkedés fázisa jelenti az ugynevezett kapcsolatindító lépést. A megismerkedés után

a kapcsolatok egy része megmarad az ismerősi viszonyforma fázisában, más része pedig tovább fejlődik, "tovább épül" párkapcsolattá. A pár-kapcsolat fejlődési folyamatának csak úgy, mint az azt megelőző kapcsolat szintnek különböző fázisai vannak. Az első fázis az együttjárás, a randevuzás fázisa. Ez az együttlét forma az első világháború után alakult ki és terjedt el. Először az USA-ban váltotta fel az intimmé váló partnerkapcsolat előző elterjedtebb formáját, az udvarlást. A randevuzás és az udvarlás között az a lényeges különbség, hogy az utóbbi mint együttlét forma jobban kötődött a szülői ház kontrolljához mint az előbbi. A randevuzó pár találkozásának, együttlétének a színtere ugyanis már többnyire a szülői házon kívül "bonyolódik". Ezáltal a fiatalok intimmé váló kapcsolatának fejlődése függetlenebbé válik a szülők ellenőrzésétől, befolyásától, mint az udvarlás esetén.

A randevuzást miként a megismerkedést, általában a fiú kezdeményezi. Ő tesz "ajánlatot" a találkozásra .

A fiuknak ezt az ajánlatát, kezdeményezését, definíciós próbálkozásnak vagy másképpen: kapcsolatmeghatározó kísérletnek nevezzük. Ha a felajánlást a másik fél elfogadja, akkor az adott kapcsolat egy fázissal előre lép. Az ajánlás elfogadása tulajdonképpen megállapodást jelent a partnerek között. Ez után már például a kezdeményező

fél a találkozást, az együttlétet más alkalommal is kezdeményezheti mégpedig az "alku" folyamatának szükségessége nélkül.

A huzamosabb együttjárás, a randevuzgatás a párválasztás szempontjából nagy fontossággal bíró esemény. Ugyanis e - nem flörtszerű - együttjárás során, rendszerint kialakul a kapcsolat továbbfejlődésének egyik lényeges feltétele: a szerelem.

Ennek "... a hatalmas érzelmi energiák megmozdítására képes" /Buda B./ érzelmi állapotnak több társadalmi funkciója van. E funkciók közül - tárgyunk vonatkozásában - a legfontosabb az, amely abban nyilvánul meg, hogy a szerelem elősegíti az alkalmazkodást, a párok egymáshoz való "igazodását" a párok összeforrását. Ugyanis: "Az igazi mélyen átélt szerelemben - írja Buda Béla - két személyiség olyan szorosan kötődhet egymáshoz, olyan erős közös normákat hozhat létre és személyi szükségleteik, lélektani igényeik olyan mélyrehatóan összefonódhatnak egymással, hogy a szerelem hőfokának csökkenése ellenére is teherbíró marad a kapcsolat. Elbirja az évek megpróbáltatásait és a jelentkező más kapcsolatok befolyását." /5/

Az ilyen, szerelem által "teherbíróvá" váló párkapcsolatban törvényszerűen alakul ki a partnerek kölcsönös törekvése arra, hogy együtt éljenek, hogy életüket össze-

kapcsolják és ezáltal "mássá" tegyék. Ancsel Éva szavaival: "Amikor átkerülünk egyetlen másik ember vonzáskörébe, egy kicsit minden megváltozik. Felbukkan annak lehetősége, hogy másképpen éljünk." /6/

A különböző kulturák többségében az emberek együttélésének társadalmilag elfogadott keretét a házasság adja. Az együttélés eldöntésének /az ugynevezett együttélési döntésnek/ különböző fázisai vannak. Mégpedig:miután a pár tisztázta, hogy szereti egymást - megtervezi az együttélést. Ezt először titokban tartják, később azonban felfoldják az együttélési döntés közlésének a tilalmát. A következő fejlődési fázisban a pár már számot ad tervéről a szülőknek, a barátoknak, az ismerősöknek. A házassági terv bejelentésével és elfogadásával voltaképpen megkezdődik a jegyesség időszaka.

A mintánkat alkotó fiatalok rétegében megvizsgáltuk - kissé általánosságban - a jegyesség funkcióját, ceremóniájának szükségességét, illetve elfogadottságát. Az értékelés eredményei az adott vonatkozásban a következők:

Ön szerint szükség van-e eljegyzésre?

Válaszok: /dolgozók és tanulók együtt/ /N= 471/

3.sz. táblázat

Válaszok	Lányok %	Fiuk %	Összesen %
Igen	41,	37,	38,5
Nem	27,	23,	26
Részben	28,5	34	30,5
Nem válaszolt	3,5	6	5

Tehát a kérdésünkre a fiataloknak csupán 38,5 %-a felelt igennel. Ebből arra következtethetünk, hogy a jegyesség ceremóniájának csökken a jelentősége a fiatalok körében. Jelentősége ma már inkább csak hagyomány jellegéből adódik. Ezt igazolja az az adat is, miszerint jóllehet a dolgozó nők 37 %-a nem tartja szükségesnek az eljegyzést, mégis csak 22 %-a jelezte, hogy nem kíván eljegyzést tartani /a férfiaknak 11 %-a/. Az elképzelés a /"terv"/ és a gyakorlat "megvalósítás" közötti eltérés nyilvánvaló a jegyesség hagyományának - még ma is észlelhető - hatásából adódik.

A jegyesség hagyománya még jelenleg is tükröződik a párok összetartozását szimbolizáló karikagyűrű átadásában. A jeggyűrű "védő jellege" azonban erősen csökkent, hiszen az emberek viszonyainak, társas kapcsolatainak fokozódó szabadsága inkább a gyűrű szimbólum jellegét, mintsem "védelmi" illetve „jelző” funkcióját erősíti, teszi

szükségessé. A jeggyűrű ugyanis a fiatalok többsége körében az együvé tartozás szimbóluma csupán. Ma már nem a régi római kori értelemben vett női "függést" szimbolizáló láncszem jelzése, hanem a párok együvé tartozásának kifejezője. /Együvé tartozás és függés - milyen különbség!/

A jegyességnek változtak egyéb funkciói is. Ma már az együttélés tervének bejelentése nem jelenti a kapcsolatot "leépítésének" örök érvényű tilalmát, hanem inkább a házasság szándékát, illetve az intim szerelmi kapcsolatot fejezi ki. Erről a változásról felmérésünk adatai is tanuskodnak. Felmérésünkben ugyanis választ kerestünk arra a kérdésre, hogy: a fiatalok szerint házassági elkötelezettséget jelent-e az eljegyzés. Rétegek és nemek szerinti bontásban az alábbi válaszok fogalmazódtak meg:

4.sz. táblázat

Dolgozó fiatalok	Férfik		Nők		Összesen
	fő	%	fő	%	%
Igen	6	10,9	11	15,3	13,4
Nem feltétlen	34	62	40	55,5	58,2
Egyáltalán nem	15	27,1	16	22,2	24,4
Nem válaszolt	-	-	5	7	4
Összesen	55	100,0	72	100,0	100,0

5.sz. táblázat

Tanulók	fő	Nők %	fő	Férfiak %	Összesen %
Igen	42	18,2	11	9,1	15,1
Nem feltétlen	137	60,	70	58,	59,1
Egyáltalán nem	38	16,6	27	22,3	18,5
Nem válaszolt	12	5,2	13	10,6	7,3
Összesen	229	100,0	121	100,0	100,0

A táblázat adatai szerint a dolgozó fiatalok 58,2 %-a a tanulóknak pedig 59,1 %-a a "nem feltétlen" választ adta az adott kérdésre. Vagyis a két általunk vizsgált réteg többségének véleménye szerint az eljegyzés nem házassági elkötelezettséget, hanem pusztán házasságkötési szándékot jelez.

Felmérésünk adataiból az is tükröződik, hogy a lányok jobban követik a jegyesség hagyományos kapcsolat-sémáit, normáit, elvárásait, mint a fiuk. Ugyanis a dolgozó fiuk 27,1 %-a, a tanuló fiuknak 22,3 %-a vélekedik úgy, hogy egyáltalán nem szükséges, hogy a jegyesség mindenképpen házasságkötéssel végződjön. A lányoknak viszont kisebb hányada tartja elfogadhatónak, hogy az eljegyzést ne kövesse házasságkötés. /Dolgozó lányok vonatkozásában 22,2 % , tanuló lányok esetében pedig 18,5 %/. A fiatalok többsége tehát az eljegyzés aktusában az

együttélés tervét, illetve annak nyilvánosságra hozatalát látja, nem pedig házassági fogadalmat.

A jegyesség idején a párok között keletkezett feszültség, tartós konfliktus esetén a kapcsolat minden különösebb következmény nélkül "leépülhet". A tapasztalatok szerint azonban a jegyesség ideje alatt bekövetkező "kapcsolat leépülés" lényegesen ritkábban következik be, mint például a házasságkötést követő években, a házasság felbomlása. /A jegyesség időszakában általában a problémák abban az esetben jelentkeznek, ha a jegyesség hosszabb ideig tart./ A felmérésünk adatai azt támasztják alá, hogy az eljegyzés és a házasságkötés közötti időszak veszt konvencionális jelentőségéből és ezáltal időtartama is rövidül. A fiatalok 46 %-a /N= 430 fő/ úgy vélekedik, hogy nincs különösebb jelentősége annak, hogy a jegyességet mennyi idő múltán követi a házasságkötés. A fiatalok 7,1 %-a tervezi jegyessége időtartamát egy évnél hosszabbra és 36,9 %-a csupán néhány hónapban jelöli meg a jegyesség állapotának időszakát.

Véleményünk szerint az ismertetett válaszokból az tükröződik, hogy a fiatalok vizsgált rétege reálisan, a túlzó formalizmustól mentesen fogja fel a párkapcsolat jegyességi szakaszát. Az összetartozásnak az egymás iránti elkötelezettségnek, tiszteletnek szerintük már nem a jo-

gyesség ceremóniája képezi az alapját, hanem más lényeges emberi értékek, úgy mint a szerelem, őszinteség, bizalom stb. Mindenképpen pozitív jelenség, hogy a vizsgált rétegben a kapcsolatok alakulását e pozitív emberi /erkölcsi/ értékek vezérlik a kapcsolat minden fázisában, és a különböző ceremóniák, szertartások, illetve szokások az őszinte, közvetlen emberi kapcsolatoknak alárendeltjei. A szerelem is mindinkább a személynek szól és nem csupán "felvett ihletésű magatartási séma". Ezen személyes kapcsolatok jelentőségének növekedésével érthető módon mindinkább visszaszorulnak a régi szokások által meghatározott kapcsolatsémák illetve formák. Másképpen szólva: a mai ifjúsági kultúrában megszilárduló "igazabb" értékek "megszűnnek" és módosítanak minden konvencionális viselkedés és kapcsolat sémát, így a jegyesség intézményének hagyományos funkcióját is.

Felmérésünk alapján megállapíthatjuk, hogy egyéb iránt változáson megy át a jegyesség szexuális vonatkozásu funkciója is. A két világháboru közötti időszakban végzett vizsgálatok arról tanuskodnak, hogy abban az időben a nemi élet megkezdésének időpontja - általában - a jegyesség időszakára esett. A tapasztalatok szerint napjainkban már más a helyzet. Az általunk vizsgált ifjúsági réteg is a nemi kapcsolat létesítésének feltételei között az alábbi

rangsorot állította fel: /a rangsor a feltételek súlyozott átlagán alapul, minél kisebb a szám annál "értékesebb" a feltétel/

6.sz. táblázat

Feltételek	Dolgozók		Tanulók	
	fiuk	lányok	fiuk	lányok
Szerelem	2,2	2,1	2,2	2,2
Tsti, szellemi érettség	2,2	2,4	2,6	2,8
Bizalom	2,9	2,8	3,1	3,3
Tartós ismeretség	3,9	3,5	3,6	3,4
Eljegyzés	4,3	4,7	4,7	4,5
Házasság	5,3	5,1	4,7	4,5

Látjuk tehát: a nemi kapcsolat létrejöttének az eljegyzés nem tulságosan "rangos" feltétele. Ez az értékrend "szinkronban" van azzal a válasszal, amelyet a dolgozó fiatalok arra a kérdésre adtak: Miben látja Ön az eljegyzés és a házasságkötés közötti időszak jelentőségét ? Azt a választ ugyanis, hogy a jegyesség ideje alatt "a fiatalok szexuálisan megismerik egymást" a fiataloknak csak 19,5 %-a adta. /N= 127/ A kérdésre a legtöbben /78%/ "erősödik az egymáshoz tartozás érzése" - választ adták; utána : "fejleszti az alkalmazkodást": 51 % "jobban megismerik egymás a fiatalok": 49 % "megkezdik

a közös tervezetést: 46 % "a szülők megismerik egymást": 15,5 % /fiúk 24 % - lányok 7 %/; a "jövedelmek közös beosztásának gyakorlása" 11 %.

Abból, hogy a fiataloknak csupán 19,5 %-a emeli ki a jegyesség jelentőségét szexuális vonatkozásban arra következtethetünk, hogy a fiatalok jelentős része már a házasság, sőt az eljegyzés előtt megkezdte a nemi életet. Ezt igazolja az a felmérés is, amit 1970/71-ben főiskolások és szakmunkástanulók körében végeztek, A felmérés /500 fő/ szerint a fiatalok 41 %-ának volt már nemi kapcsolata. A nemek szerinti megoszlást vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy a fiúk nagyobb hányada /59 %/ rendelkezik a házasság előtt nemi élménnyel, mint a lányoknak /29 %/. E felmérés szerint a nemi kapcsolatot létesítő fiatalok többségének egy partnere volt. A csókolódzásig viszont a fiatalok 98 %-a jutott el - általában 4-5 partnerral -. /7/

A fiataloknak a nemi élethez való megváltozott, aktívabb viszonyát jelzi az az adat is, amely szerint a fiúk 82,5 %-a, a lányok 70 %-a indokoltnak tartja a nemi élet megkezdését a házasság előtt. /8/ Ha ezeket az adatokat összevetjük a tényleges kapcsolatra utaló fenti adatokkal, láthatjuk, hogy milyen különbség van eszmény és valóság között, hogy a szexualitás feltétel rendszere

másképpen jelentkeznek tudati szinten, mint a valóságban. Ugyanis a fiúk 82 %-a tartja elfogadhatónak a nemi kapcsolatot házasság előtt, de csak 59 %-a realizálja e tudati motivumot. A lányoknál még szembeötlőbb az eltérés. Véleményünk szerint e különbség magyarázata - különösen lányoknál - nemcsak az "alkalom" hiányában keresendő, hanem a szexuális tabuk jelenleg is érvényesülő hatásában is.

Az általunk vizsgált réteg fiataljai arra a kérdésre, hogy "Önök mi a nemi élethez való viszonya"?- az alábbi válaszokat adták:

Dolgozó fiatalok:

7.sz. táblázat

Válaszok	Fiúk		Lányok		Összesen
	fő	%	fő	%	%
Nem	5	9	23	34,9	22
Rendszeresen	15	27	4	5,5	15
Esetenként	33	60	32	44,4	51,1
Nem válaszolt	2	4	13	18	11,9
Összesen	55	100,0	72	100,0	100,0

Tanuló fiatalok:

8.sz. táblázat

Válaszok	Fiúk		Lányok		Összesen
	fő	%	fő	%	%
Nem	65	53,7	196	85,5	74,5
Rendszeresen	1	0,9	5	2	1,7
Esetenként	55	45,4	25	10,9	22,8
Nem válaszolt	-	-	3	1,6	1,0
Összesen	121	100,0	229	100,0	100,0

A felmérés adataiból kitűnik, hogy a fiúk aktívabbak a lányoknál a nemi kapcsolat létesítését illetően. Kissé irreálisnak tűnő adat, hogy a tanuló fiatalok közül a fiúk 45,4 %-a "esetenként" él nemi életet. Árnyaltabb bontásban láthatjuk, hogy az átlagot a szakmunkástanulók "emelték fel". A rájuk vonatkozó adatok alapján ugyanis 60 %-éknak volt már nemi élménye. Ugy véljük a középiskolásokhoz viszonyított aktívabb nemi élet tételezésének bizonyos alapja van a szakmunkástanulók esetében, mégpedig az, hogy kevésbé zárt iskolatípusba járnak, amiből az következik, hogy elég széles az érintkezésük /így alkalmuk/ a társadalom különböző rétegeivel. Azonban véleményünk szerint ez a tény a szakmunkástanulók nemi viszony létesítésére vonatkozó relative nagy "részvételi" százalékát csak részben magyarázza. Szerintünk az szakmunkástanulók véleménye

ugyszólván tulzók. Ez azzal a tapasztalattal áll összefüggésben, mely szerint a fiatalok szexuális élményekre vonatkozó elbeszélései, vélekedései nem minden esetben szavahihetőek. Sokukat ugyanis erős tekintély vágyuk, presztizsük a tények eltulzására készteti.

Elemeztük azt a kérdést is, hogy vajon a szexuális kapcsolat létesítését milyen feltételekhez szabják a fiatalok? Az előzőekben már említett Buda Béla által végzett felmérés szerint a fiatalok mintegy 2/3-a a nemi kapcsolat létrejöttét a szerelemben és a felelősség tudat létezésének feltételéhez kapcsolja. Hasonló eredményeket állapít meg Borrmann is, aki azt a kérdést vizsgálta, hogy a fiataloknál mi motiválja az első nemi érintkezést. Az alábbi válaszokat kapta:

/kivonatos közlés/ /9/

9.sz. táblázat

Motivum	Férfi	Nő
	%	%
Szerelem	37,8	43,6
Vonzalom	24,4	37,8
a partner sürget	7,4	25,6
Élménykeresés	26,4	3,2
Kíváncsiság	22,2	5,1
Szükséglet	19,	3,9

Látjuk tehát, hogy a Borrmann által vizsgált réteg szerint is a szerelem a nemi kapcsolat létesítésének legfőbb

motivuma. Az adatokból úgy tűnik, hogy a szerelem a lányoknál lényegesebb motívum a nemi kapcsolat vonatkozásában, mint a fiuknál. Az általunk végzett felmérés is a szerelem kiemelt értékéről ad jelzést a szóban forgó témában /ld. 6.sz. táblázat/. Adataink azt tükrözik, hogy a szerelem jelenti a nemi élet megkezdésének - és mint később majd látni fogjuk a házasságnak is - legfőbb kritériumát. Ezt a jelenséget Kohn úgy magyarázza, hogy "a szerelem romantikus eszméje mélyen beágyazódott a társadalmi tudatba és még ma is legfőbb mércéül szolgál a szexuális magatartás erkölcsi megítéléséhez". /10/

Amint utaltunk rá a fiatalok egy része már a házasság előtt rendelkezik szexuális élményekkel illetve létesít nemi kapcsolatot. Ezt a jelenséget - minden jel arra mutat - tendenciaként kell értelmeznünk. Vajon milyen tartalmu erkölcsi ítéletet vonz e jelenség? Mindjárt leszögezhetjük: semmiképpen sem negatívát. Nem, hiszen az elemzett ifjúsági réteg is a nemi kapcsolat létesítésének feltételét a szerelemben, az őszinteségben, a kölcsönösség felelősségben jelöli meg. Ez pedig azt jelenti, hogy a szexualitás nem "válik le" a személyiség egészéről, nem pusztán "személytelen" és alkalomszerű nemi aktusok sorozata, hanem a személyek érzelmvilágához kötődő kapcsolatot jelent. Éppen ezáltal nem "zárul" önmagába, nem válik önmagáért létezővé a szexualitás. És ez az ami által emberi marad, és mint

olyan, nem vonzhat negatív erkölcsi ítéletet. Vagyis "... ha két fiatal között egyéniségük teljes strukturáját érintő vonzalomról van szó, akkor nem lehet elítélni a kapcsolat nemi vonatkozását. Akkor sem, ha mindehhez nem a házasság a keret". /11/

3. A partnerideál mint az együttjárás szelektív tényezője

Az előzőekben szó volt arról, hogy a serdülőkorban erőteljesen jelentkezik a partnerkapcsolat létesítésének igénye. Ennek az igénynek a fellepését megelőzi az azonos neműek közötti "erős" baráti kapcsolatok kialakulása. Kezdetben még sok baráthoz fűzi megbonthatatatlannak vélt kötelék a serdülőt. Néhány év múlva azonban létrejön az egyetlen "igaz" barát igénylése. A kialakuló baráti kapcsolat vagy kapcsolatok ugyyszólván előkészítik a szerelmi kapcsolatok megjelenését és megalapozzák harmóniáját. Egy felmérés szerint /H. Grassel; 1967/ 13 éves korban a fiúk és lányok 4 %-ának van csak másnemű barátja, 18 éves korban már 88-92 %-ának.

A másik nemmel való kapcsolatban egyre inkább ismertté válnak, "meghatározódnak" a nemekhez kapcsolt értékek, az elvárt szerepek. Tudatosul mi a férfias, mi a nőies magatartásforma. Más szóval: kialakul a személyiség egészéhez adaptált partnerideál. Természetesen már az

első párkapcsolat létrejöttét is "vezérli" valamilyen ideál, de az még jobbára elvonatkoztatott. Csak a kapcsolatok gyakorlatában és az önismeret fejlődésével válik realisabbá a partnerideál. A különböző partnerekkel való "együttjárások" tökéletesítik, a személyiséghez "közelállóbbá" /emberibbé/ teszik a partnerről, a másik nemről alkotott eszményt. Ezért van az, hogy a partnerváltás nem minden esetben a „kiüresedés” jelzője, és nem minden relációban negatív jelenség.

Felmérésünkben azt is vizsgáltuk, hogy az általunk elemzett ifjúsági rétegben milyen értékek, eszmények "szintetizálódnak" partnerideállá; hogyan képzelik el a fiatalok partnerüket, leendő házastársukat. Arra a kérdésre, kivel jársz vagy járnál szívesen együtt?-az alábbi válaszok fogalmazódtak meg rétegek illetve nemek szerinti százalékos megoszlásban:

/A felsorolt értékek közül az öt legfontosabbat kértük megjelölni!/

Táblázatot lásd a 71. oldalon

Dolgozó fiatalok:

10. sz. táblázat

	fő	Fiuk %	fő	Lányok %	Összesen %
Szeresse Önt	39	70	56	77	74,8
Őszinte legyen	34	61	48	66	63,5
Szexuálisan ért- sék meg egymást	33	60	27	51	55,1
Vigkedélyű legyen	21	38	30	41	40,1
Megnyerő külsejű legyen	27	49	16	22	23,8
Egyenes jellemű	25	45	29	40	42,5
Igényes legyen	21	38	30	41	40
Aznos műveltségű	22	40	13	18	27,5
Azonos világné- zetű legyen	18	32,7	25	34	33,8
Ne legyen ká- ros szenvedélye	10	18	12	16	17
Azonos származás	2	3,6	2	2	2,8

A tanuló fiatalok másik nemmel kapcsolatos értékrendje

11.sz. táblázat

	Lányok		Fiuk		Összesen
	fő	%	fő	%	%
Szerelem	210	90,7	102	84,2	88,2
Őszinteség	203	88	99	81,8	85,2
Egyenes jellem	123	53,7	53	43,8	50,2
Igényes legyen önmagával szemben	107	46,7	46	38	43,7
Megnyerő külsejű	98	45	74	61,1	48
Vig kedélyű legyen	93	40,6	58	47,9	43,1
Szexuálisan ért- sék meg egymást	87	37,9	83	68,5	48,5
Azonos szintű mű- veltségű legyen Önnel	58	25,3	52	41,9	31,4
Azonos legyen a világnézetük	61	26,6	22	18,1	23,7

Ha a válaszokat a százalékos megoszlás alapján rangsoroljuk, akkor látjuk, hogy a partnerkapcsolat /együttjárás/ legfontosabb követelményének a szerelmet, a szerelmi kapcsolatot tartják a fiatalok.

A szerelem jelentőségével már foglalkoztunk abban a fejezetben is, amelyben a nemi kapcsolat kialakulásának feltételeit vizsgáltuk. Abban a vonatkozásban is megállapítottuk, hogy a szerelem - dolgozó és tanuló fiataloknál egyaránt - az erkölcsi megítélés, értékelés legfőbb mércéje, "független változója". A vizsgált réteg fiataljainak jelentős része a testi szerelmet is azzal vágyik először megismerni, akibe szerelmes. Másképpen szólva: a fiatalok többségének tudatában férfi és nő kapcsolata szerelmi kapcsolatként "rögzül", nem pedig kizárólag szexuális viszonyként. Ez a vélekedés azt jelenti, hogy a fiatalokban megvan az az igény, hogy a szexuális kapcsolatokban a partnerek közötti viszony ne csupán olyan lényhez való viszonyt jelentsen, "aki valóságban ember, a viszonyban azonban degradálódik pusztán szexuális partnerré." /12/

A szerelem tehát jelentős mozzanata a partnerkapcsolatoknak hiszen azáltal, hogy megkönnyíti az alkalmazkodást, elősegíti a partnerek összehangolódását, nagy motiváló hatással bír a párkapcsolatok fejlődésében. Heller Ágnes írja: "Még a legszegényebb szerelem is megőrzi az egymásra találás örömét, csökkenti vagy feloldja - ha ideiglene-

sen is - a magányosságot, megteremti az utat "lélektől-lélekig". /13/

A vizsgált réteg véleménye szerint a partner-ideál további fontos értéke az őszinteség, a jellemesség, a bizalom. A fiatalok elvárják, sőt igénylik egymástól az őszinteséget. Már a serdülőkor kezdetén a barátságnak is lényeges alapja az őszinteség. Különösen a lányok között jelent "örök haragot", "örökre szóló" szakítást az őszinteség, a bizalom követelményeinek be nem tartása.

Felmérésünk alapján úgy látszik, mintha a lányok a párkapcsolatokban is „érzékenyebbek” lennének az őszintétlenségre, mint a fiuk. /Lásd az őszinteségre vonatkozó válaszok százalékban kifejezett értékét fiuknál, lányoknál/ Vagyis a valóság tudatos eltorzítása, egymás becsapása erős feszültség forrásként jelentkezik a kapcsolatokban általában. /Ld. később a házassági kapcsolatok kérdésénél/ Az őszinteség hiánya ugyyszólván "kikezdi" még az erős szerelmi kapcsolatot is, és lelki traumákat okozhat. Ezért is jelentkezik a fiatalok körében az a törekvés és belátás, hogy "Egy kapcsolatban csak őszintén szabad és érdekes viselkedni, annyit kell mutatni és adni, amennyit a személyiség ténylegesen képes, amennyire érzelmi fedezete van." /14/

Mint tudjuk az őszinteség, a bizalom, a jellemesség, nemcsak a szerelemre, a szerelmi viszonyokra érvényes

követelmény. Nem is lehet csupán csak arra érvényes, hiszen a szerelem, a férfi-nő viszonya "az embernek az emberhez való közvetlen, természetes szükségzerű viszonya ..." /15/ Ezért nem szabályozhatják, minősíthetik a férfi-nő kapcsolatát más értékek, ideálok, mint általában az össz- emberi kapcsolatokat. Másként szólva: "... szerelem és szexualitás olyanok mint, amilyen az ember maga..." /16/ Olyanok mert nem is lehetnek mások, hiszen minőségük értékük, a személyiség az ember illetve az emberek közötti viszonyok által tételeződik.

A szexuális megértés igénylésében csak a nemek válaszaiban mutatkozik különbség. Ugy tűnik, a fiúk nagyobb arányban tartják fontosnak ezt az "ideál-komponenst", mint a lányok. A fiúk lányokénál nagyobb szexualitásra orientáltságát igazolják azok az eredmények is, amelyeket a különböző értékek rangsoroltatásánál kaptunk /ld. 107. old/. A rangsorból kitűnik, hogy a fiúk nagyobb értéket tulajdonítanak a szexuális örömeknek, mint a lányok. Borrmann felmérése is igazolja, hogy a lányok partner ideáljában az érzelmi tényezők erősebbek, nagyobb motivációval bírnak mint az érzéki tényezők. /Ui. például arra a kérdésre, mi volt az első nemi érintkezés motivuma a lányok 43,6 %; a fiúk 37,8 %-a a szerelmet említi. A szükségletet mint motivumot a fiúk 19 %-a, a lányoknak pedig csak 3,9 %-a említi./

A táblázat adataiból továbbá az is kitűnik, hogy a fiúk és lányok partnerideáljában eltérő megítélést kap a külső megjelenés fontossága.

Ugy látszik a fiúk nagyobb értéknek tartják, ha partnerük külseje, megjelenése előnyös, ha megközelíti a kultúra által elfogadott ideált. Ez a megállapítás összhangban van a 12. sz. táblázatban feltüntetett adatokkal, amely a partnerrel kapcsolatos igények súlyozott átlagát jelzi.

12.sz. táblázat

Követelmény	Dolgozó		Össze- sen	Tanuló		Össze- sen
	férfi	nő		férfi	nő	
Szép, csinos	2,5	3,1	2,8	2,6	3	2,8
Összinte	2,3	1,8	1,9	2,2	1,7	1,9
Gyermekszerető	2,6	2,7	2,6	2,5	2,7	2,6
Hűség	3	2,95	2,9	3	2,9	3
Vidámság	-	-	3,4	-	-	
Azonos érdekl.	-	-	-	3,8	3,2	3,4

/Ugy véljük, hogy az adott vonatkozásban sajátos ifjúsági kultúra létezését igazolja az a tény, hogy az értékek összesített súlyozott átlaga a dolgozói és tanulói rétegben csaknem megegyezik. Egyébként más vonatkozásban is tapasztaltuk, hogy a két réteg értékorientációs karaktere hasonlít egymáshoz./

Azt, hogy a megnyerő külsőt a férfiak fontosabbnak tartják a partnerkapcsolatok kialakulása során alátámasztják

azok a 163 hirdetés feldolgozásával nyert adatok is, amiket a Nők Lapja és a Magyar Nemzet 1976. januári, februári, márciusi hirdetési rovataiból kigyűjtöttünk. Ezek szerint a külső megjelenéssel kapcsolatos elvárásokat a férfiak 28 %-a a nőknek pedig 15 %-a említi.

Véleményünk szerint az elmondottak minden bizonnyal összefüggnek azzal a tapasztalattal, hogy a fiuk "szerelmi szükségletét" a nemi vágy jobban motiválja mint a lénységét.

Vagy Buda Béla megfogalmazásában a fiuknál nem integrálódik olyan mértékben az érzéki és a plátói szerelem, mint a lányoknál. Náluk, tehát a fiuknál, a nemiség jobban függetlenedhet a szerelemtől - a tapasztalatunk szerint függetlenedik is - mint a lányok esetében. Ebből viszont az következik, hogy a párkapcsolat kialakulását /kialakítását/ vezérlő ideálban a fiuknál erősebb hangsúlyt kap a külső fontossága mint a másik nem esetében. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a lányok szerint sem elhanyagolható a külső, a megjelenés fontossága, hiszen a kapcsolat kialakulásánál náluk is lényeges választási /válogatási, szelektálási/ alapul szolgál. A lányoknál is lényeges, legalábbis kezdetben, hogy a fiu "jó fej" legyen. Ez a "jó fej" azonban - tapasztalatunk szerint - sokkal összetettebb árnyaltabb fogalom mint pl. a "jó nő" fogalma. Ez utóbbi ugyanis jobban szexuális/"sex"/vonatkozású, mint az előbbi fogalom.

Abban a tényben, hogy a lányok nem tulajdonítanak olyan

fontosságot a fiuk szépségének, csinosságának valószínű az "átörökölt, áthagyományozott" férfi ideálnak a hatása is tükröződik. /Gondolunk itt az olyan véleményekre, mint pl. a férfi csak egy fokkal legyen szebb az ördögnél és máris megfelelő, és a többi/

A partnerral kapcsolatos öt legfontosabb elvárás között szerepel még a vidámság követelménye is. Ez a követelmény nemtől független, általános igényként jelentkezik. Ez érthető is, hiszen a vidámság a jó kedélyűség általános emberi ideál-érték, és nem differenciálódik nemek szerint.

Az általunk meghatározott értékek közül a fiatalok nem sorolták az öt legfontosabb érték elvárás közé a világnézeti azonosságot, illetve az azonos műveltséget, mint partner ideállal kapcsolatos tényezőket.

Az adatokból megállapíthatjuk, hogy a válaszok százalékos aránya alapján összeállított értékrendben, a lányoknál előrébb kerül az azonos világnézet, mint a fiuk értékrendjében. A fiuknál viszont az azonos műveltségi szint igénye a jelentősebb. Eltérést tapasztalunk a dolgozó és a tanuló fiataloknál a nemek világnézeti azonosságra vonatkozó nézete között is, az előbbiek javára. Mivel felmérésünkben nem foglalkoztunk annak vizsgálatával, hogy mi az alapja ennek a ténynek, így csupán közelítő magyarázatot kívánunk adni.

Ugy véljük a tanuló fiatalok esetében a lányok azért tulajdonítanak nagyobb fontosságot annak, hogy a partner világnézete azonos legyen az övékével, mert úgy a tapasztalatokkal összhangban-jobbán biztosítotttnak látják a párkapcsolat harmóniáját. Ennek igazolására néhány "nyitott" kérdésre adott választ említünk: "Szerintem lényeges a világnézet azonossága, mert akkor nem értik meg egymást és állandóan veszekednek. Mert ha például, a lány szülei vallásosak, akkor szeretnék ha a lány járna templomba és a fiú esetleg ezt ellenzi. Akkor a lány nem tudja kire hallgasson." /15 éves lány/

"Szerintem lényeges, hogy azonos világnézetű legyen két ember. Mert ha például nem azonosak, akkor különféle nézeteltérések adódhatnak, és ebből mondjuk válás is lehet." Ha pedig azonos világnézetűek akkor többnyire mindenben egyetértenek" /16 éves lány/

"... ha a fiú és a lány más-más világnézetűek akkor állandóan veszekednének ezen, és így nem lenne boldog a családi életük. De elképzelhető olyan is, hogy különbözőek a világnézetek, de mégis megférnek egymás mellett. Ui. mind a kettő beletörődik ebbe és nem veszekednek. Tudomásul veszik, hogy a társnak más a világnézete, gondolkozása. De ez szerintem nagyon ritka."

/16 éves lány/

Tehát látjuk a lányok a kiegyensúlyozott kapcsolat céljából igénylik a partnerral azonos világnézetet. /Hasonlóan fontosabbnak tartják az azonos érdeklődést is, mint a fiuk /ld.12.sz. táblázat/

Az előzőekben szoltunk arról, hogy felmérésünk alapján úgy tünik, hogy a dolgozó fiatalok nagyobb fontosságot tulajdonitanak a partnerek világnézeti azonosságának, mint a tanuló fiatalok /34 %, 23 %/

Valószínű itt arról van szó, hogy a dolgozó fiatalok társadalmi helyzetüktől determináltan tulajdonitanak nagyobb jelentőséget a világnézeti kérdéseknek. Ugyanis esetükben jobban érződik az eltérő világnézet következtében létrejövő konfliktus; ők jobban érzékelik a világnézeti kérdések "súlyát" mint a tanulók, akiknél a zártabb, irányítottabb életforma nem ad olyan lehetőséget, módot a világnézeti kérdések "ütköztetésére".

Éppen ezért a dolgozó fiataloknál a /világnézeti kérdések/ illetve a világnézeti azonosság nagyobb érték, fontosabb követelmény is a párkapcsolat harmóniáját illetően mint a tanulóknál.

Felmérésünk alapján úgy tünik, hogy a tanulók nagyobb jelentőséget tulajdonitanak a partnerek azonos szintű műveltségének, mint a világnézeti azonosságnak.

/Egyébként ezt igazolja Katona Katalin hasonló témájú felmérése is. Ld. Ifjuságunk problémái Gondolat 1969./

A nemek szerinti bontást vizsgálva kitűnik, hogy különösen a fiuknál hangsúlyozottabb kívánság a partnerral kapcsolatban az azonos műveltség.

Ebben a véleményben valószínű az a felfogás is tükröződik miszerint a fiuk egy része nemének presztizsvesztését látja abban, ha a partner /a nő/ műveltebb. /Tehát megint a hagyományos férfi szerep!/

Az általunk vizsgált néhány /25/ írásos válaszból nem sikerült megtudnunk, hogy a nők miért tulajdonítanak kisebb jelentőséget az azonos szintű műveltségnek mint a fiuk. Annyit azonban meg tudtunk állapítani, hogy a megkérdezett lányok is inkább a velük azonos műveltségű partnert fogadják el. Vagyis nem tartják feltétlen fontosnak, hogy a fiu nagyobb műveltséggel rendelkezzen.

Egy 16 éves lány így vélekedett a műveltséggel kapcsolatban: "A műveltség mind a két félnél egyforma szinten legyen. Ha egy társaságba elmennek kellemetlen, ha az egyik fél semmihez sem tud hozzászólni, a másiknak pedig mindenhez van hozzászólása. Előfordulhat, hogy el is idegenedhetnek egymástól, mert akinek kisebb a műveltsége az nem szeret a másik fél társaságába járni. Nem érzi jól magát köztük. Kellemetlen érzés a tudatlanság."

Érdekes egy 17 éves szakközépiskolás véleménye: aki arra a kérdésre, hogy szükséges-e, hogy a fiu műveltebb legyen

mint a lány? a következőt írta: "Nem szükséges, bár a fiúk egy idő után felhánytorgatják, hogy persze mert te lenézel mert én csak általánosba jártam stb. Szerintem valakit szeretni az iskolai végzettségtől függetlenül is lehet." Ebből a válaszból egyrészt kitűnik, hogy a fiúk egy része "érzékenyebb" a partner magasabb műveltségére, mint viszont. Másrészt: a lányok a műveltséggel kapcsolatos igényüket - legalábbis kezdetben - alárendelik a szerelemnek; nem tartják olyan erős konfliktus forrásnak a párkapcsolatban mint pl. a világnézetet.

Végezetül meg kívánjuk jegyezni, hogy az a tény, hogy a világnézet illetve a műveltségi szint azonossága nem került be az első öt legfontosabb érték közé nem jelenti azt, hogy a fiatalok egyáltalán nem tartják lényegesnek ezeket a kérdéseket. Csupán arról van szó, hogy az általunk megadott "igény választékban" más értékeket követelményeket fontosabbnak tartanak az adott kérdés vonatkozásában. /A tanulók világnézetére, műveltségére vonatkozó megállapításokat ld. Szabenyi Péterné: A gimnazisták életideálja Budapest Akadémia 1975. 50-70. old./

Felmérésünk alapján /471 fő/ tehát a férfi és női ideál fő jellemzői sorrendben a következők:

1. A lányok fiukról alkotott ideálja:

A partnerét szerető, őszinte, egyenes jellemű, szexuálisan megfelelő, önmagával és környezetével szemben

igényes, vidám természetű, megnyerő külsejű, partnerével azonos világnézetű és műveltségi szintű férfi.

2. A fiuknak a lányokról alkotott ideálja:

A partnerét szerető, őszinte, szexuálisan megfelelő, megnyerő külsejű, egyenes jellemű, vidám természetű, partnerével azonos műveltségi szintű, önmagával és környezetével szemben igényes és a partnerével azonos világnézetű lány.

III. A FIATALOK CSALÁD- ÉS HÁZASSÁG ESZMÉNYEINEK FŐBB JELLEMZŐI

A házasság: férfi és nő együttélésének, a közöttük kialakuló kapcsolatoknak történetileg változó és társadalmilag elfogadott formája. A házassági viszonyok is, - lévén alapjuk és lényegük a férfi és nő közötti viszony- azáltal a tevékenység által determináltak amellyel az ember kialakítja, formálja, emberivé teszi a maga világát, az emberi társadalmat.

Az embernek ez a társadalmi tevékenysége az a tényező, amelynek függvényében változik az embernek a világhoz, önmagához a másik emberhez való viszonya. Az ember e tevékenysége során és következtében teszi alkalmassá a természet tárgyait szükségletének kielégítésére; azaz.

a társadalmi tevékenysége által humanizálja létének feltételeit. E humanizáció során és által alakul át férfi és nő kapcsolata is: "him és nőtény" természetadta viszonyából emberi viszonyrá. A humanizáció eredményeképpen a két nem viszonya mindinkább olyan közvetlen nembeli viszonyrá alakult /és alakul/, amelyben az ember a másik ember számára mint ember válik szükségletté és nem mint szükségletei kielégítésének eszköze egzisztál.

A nemek közötti viszony ilyen értelmű alakulása a feltétele annak, hogy a férfi és nő együttélése bármilyen formában valósuljon is meg, olyan legyen "... amely a szabad emberi létezés kibontását segíti, nem pedig gátolja." /1/

Vajon eleget tesz-e ennek a követelménynek a mintát alkotó fiatalok eszményei által körvonalazódó házasság-kép? A jelenlegi házassági viszonyok módosulásának vajon milyen perspektívája bontakozik ki az eszmény-elemekből? A következőkben erre keresünk választ.

1. A szülők házasságának mint "modellnek" a hatása a fiatalok házasságoszményének alakulására

A családi környezet determináló hatása a gyermek személyiség fejlődésére, eszményvilágára a különböző szociálpszichológia, pszichológiai vizsgálatokból jól ismert. A családban átélt élmények, megtanult szerepek és elsa-

járatott viselkedés sémák többé-kevésbé egész életre meghatározzák a személyiség társadalmi kapcsolatainak alakulását és tartalmát.

A szülők családi kapcsolatokon belüli "státuszából" adódó szociális szerepek tartalma, a családon belül kialakult kapcsolatformák jellege lényeges "nyersanyagát" képezi a partnerideálnak, illetve a partnerkapcsolatok fejlődését szabályozó eszményeknek. Ha ugyanis a szülők családi-házassági kapcsolatát a kiegyensúlyozottság, a harmónia jellemzi, akkor nagy a valószínűsége annak, hogy a gyermek leendő házassági- családi viszonyait is a harmónia fogja jellemezni.

A családnak, a családon belüli viszonyoknak e determináló hatása abból adódik, hogy a gyermek, /az ifju/ benne él, részese a családon belüli viszonyoknak, történéseknek. Éppen ezáltal a közvetlen "benne élés" által /-és során-/ "idegződnek" be a fejlődő személyiségébe azok a szerepek, szerepelvárások, amelyek majdani társadalmi kapcsolataira is meghatározólag hatnak.

Érthető tehát, hogy a szülők házassága - akár pozitív, akár negatív példa erejével is bír - nagy hatással van a gyermek adott vonatkozású eszményeire. Ezt a megállapítást jelzik azok a válaszok is, amelyet a felmérésben résztvevő fiatalok arra a kérdésre adtak, hogy a szüleikéhez

képzelik-e el saját házasságukat. A kérdésre az alábbi válaszok fogalmazódtak meg:

Dolgozó fiatalok /N=127/

13.sz. táblázat

	Férfi		Nő		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Igen	9	16,5	10	13,9	19	15,3
Nem	14	25,4	27	37,5	41	32
Részben	32	58,1	35	41,6	67	52,7
Összesen	55	100,0	72	100,0	127	100,0

Tanuló fiatalok /N =350/

14.sz. táblázat

	Férfi		Nő		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Igen	25	20	38	16,6	63	18
Nem	34	28	82	35,8	116	33,1
Részben	62	52	109	47,6	171	49,9
Összesen	121	100,0	229	100,0	350	100,0

A válaszokból láthatjuk, hogy a fiatalok jelentős része /dolgozók 52,7 %; tanulók 48,9 %/ csak fenntartással fogadja el a szülők házasságát "modellként". A fiataloknak

csupán 15-18 %-a az, aki ugyanolyannak képzei el leendő házasságát, mint amilyen a szüleiké. (ed. Bonnam 1968.

A felmérésünkben résztvevők mintegy 1/3-a tehát pozitív értelemben nélkülözi a szülők házasságának példáját és ezáltal annak lehetőségét, hogy igazodjanak ahhoz.

A válaszok nemek szerinti bontásban való vizsgálata alapján úgy tűnik mintha a lányok számára - a fiukénál- kisebb mértékben lenne követendő példa a szülők házassága. /Ez az eltérés életkortól, foglalkozástól függetlenül meg van./ Ez a véleménykülönbség feltehetően összefügg azzal az előzőekben megállapított tényezővel, miszerint a lányok a nemek közötti viszonyban a szimmetrikus kapcsolatok "hivei". Mint tapasztaltuk a lányok egyenjogúságot igényelnek a párkapcsolat kialakításának módjában, az együttjárás során, a szerelemben és természetesen a családi-házassági viszonyok kibontakozásában is. Valószínű, hogy a lányok egy része ezirányu elvárásukat nem látják minden esetben érvényesülni szüleik házassági kapcsolatában és ezért nem is tartják követendő példának azt.

A szóban forgó kérdésre adott válaszokat a tanulók állandó lakhely szerinti bontásában is elemeztük /N = 350/
A következő válaszokat kaptuk: a városban lakó fiatalok 36,5 %-a, a falun lakók pedig 26,3 %-ban nem tartják példának szüleik házasságát.

Ugy tűnik tehát mintha a falu lakók "eszményibbnek" tartanák szüleik házassági kapcsolatait, mint a városiak. A véleményeltérés magyarázatával nincs lehetőségünk részletesen foglalkozni, ugyanis nincs elegendő érv anyagunk a probléma szélesebb körű megvilágításához. Azonban felmérésünk egy része és a más egyéb témákra vonatkozó dokumentumok elemzése alapján feltételezzük, hogy az említett véleménykülönbség összefügg - a statisztikai adatok által is tükrözött - családi-házassági viszonyok stabilitásának város-falu szerinti differenciálódásával.

Végezetül meg kívánjuk jegyezni, hogy véleményünk szerint abból a tényből, hogy a fiatalok jelentős része csak fenntartással fogadja el példának szülei házasságát nem lehet egyértelműen a jelenlegi házassági viszonyok "válságára" mint okra következtetnünk. Az elégedetlenségben, a fenntartásban tulajdonképpen az a törvényszerűség /illetve szükség-szerűség is/ megfogalmazódik, amely minden új nemzedéknek "sajátja" : a készen talált, /kapott/ dolgok, az örökölt életkörülmények fenntartás nélküli el nem fogadása. Az ifjú nemzedéknek éppen ez a belső késztetése, e cselekedetet vezérlő elve az alapja a társadalom és így a családi-házassági viszonyok fejlődésének is.

A következőkben arra a kérdésre keresünk választ, hogy a mintát alkotó fiatalok hogyan vélekednek a házasságról -

általában. Férfi és nő szükséges és elfogadott együttlét formájának tartják-e a házasságot; és ha igen, miben látják annak főbb funkcióit.

2. A fiatalok véleménye a házasságkötésről; a házasságról általában

Bár felmérésünk adatai alapján közvetlenül nem vonhatunk le következtetést a fiatalok házasodási igényükre ill. annak motivációit illetően, azonban az elbeszélgetés és a kérdőív ezirányu - közvetett - kérdéseire adott válaszok alapján feltételezzük, hogy a fiatalok többsége házasságot szándékozik kötni. Ebből pedig az következik, hogy a fiatalok többsége szerint a házasság a belátható jövőben is férfi és nő legelfogadottabb együttlét formája lesz. Ezt a megállapítást alátámasztja - többek között - Czákó Gábor egyik felmérése is amiben azt a kérdést vizsgálta tanuló és dolgozó fiatalok körében /343 fő/, hogy szükség van-e házasságra? A következő válaszokat kapta: /2/

	Férfiak	Nők	24 év aluli	25 év feletti	Össz.
	174 fő	169 fő	185 fő	158 fő	343 fő
Igen	130 /75%/	120 /71%/	129/71%/	121/76%/	250/73%/
Nem	40/23%/	42 /25%/	48/25%/	34/22%/	82/24%/
Nem döntött	4/ 4%/	7/4%/	8/ 4%/	3/ 2%/	11/ 3%/

A házasságkötés időpontját vizsgáló kérdéseinkre adott válaszokból kitűnik, hogy a mintánkban 22-23 éves, a dolgozó fiatalok 24 éves korukra tervezik a házasságkötést. A házasságkötés tervezett ideje rétegek és nemek szerinti bontásban a következőképpen alakul:

16.sz. táblázat

	Fiuk	Lányok
Szaktanulmányosok	22,7 év	19,8 év
Középiskolások	27 év	21,2 év
Dolgozók	25,5 év	22,6 év
Átlag:	25 év	21,2 év

Az adatokból láthatjuk, hogy a lányok "fiatalabb" korban tervezik házasságkötésüket mint a fiuk. Ez az eltérés összhangban van a mindennapi élet realitásával. A KSH 1975-ben kiadott: Statisztikai adatok a nők helyzetéről című kiadványa szerint ugyanis a házasságkötés átlagos életkora 1930-1974. között az alábbiak szerint alakult:/3/

17.sz. táblázat

	1930.	1949.	1974.
Férfiak	28,1 év	28,7 év	26,2 év
Nők	23,9 év	24,5 év	22,9 év

Látjuk tehát, hogy a "gyakorlatban" is hozzávetőlegesen 4 évvel kötnék később házasságot a férfiak mint a nők.

Felmérésünkkel továbbá azt a kérdést is megvizsgáltuk, hogy a fiatalok lényeges követelménynek tartják-e a házastársak közötti korkülönbséget. Ezt olyan aspektusból elemeztük, hogy a fiatalok körében milyen mértékben ideális az ha a férj idősebb a feleségénél. Arra a kérdésre, hogy lényegesnek tartja-e, hogy a férj idősebb legyen a feleségénél a következő válaszokat kaptuk:

Dolgozó fiatalok:

18.sz. táblázat

	Férfiak		Nők		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Igen	14	25,4	29	40,2	43	33,8
Nem	14	25,4	21	29,	35	27,5
Lényegtelen	24	43,6	20	27,	44	34,6
Nem válaszolt	3	5,6	2	3,8	5	4,1
Összesen	55	100,0	72	100,0	127	100,0

Tanuló fiatalok:

19.sz. táblázat

	Férfiak		Nők		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Igen	36	29,6	91	39,9	127	36,2
Nem	24	20,	45	19,5	69	19,8
Lényegtelen	61	50,4	93	40,6	154	44,0
Összesen:	121	100,0	229	100,0	350	100,0

Az adatokból láthatjuk, hogy a mintát alkotó fiataloknak kb. $\frac{1}{3}$ része tartja fontosnak, hogy a férj idősebb legyen a feleségénél. A válaszok tartalmuk megoszlásában lényeges eltérések csupán a nemek szerinti bontásban tapasztalhatók. A dolgozó és tanuló fiatalok rétegében egyaránt a nők azok, akik fontosabbnak tartják, hogy a férj idősebb legyen a feleségénél. /dolgozó nők 40,2 %-a, dolgozó fiuk 25,4 %-a, tanuló nők 39,8 %-a, tanuló fiuk 29,6 %-a tartja fontosnak, hogy a férj idősebb legyen feleségénél./

Az adott kérdéssel kapcsolatban a nemek közötti véleménykülönbség minden bizonnyal a hagyományok továbbélésének következménye. Az a vélemény mely szerint a lányok egy része /40 %/ úgy itéli meg, hogy az az ideális, ha a férje náluk idősebb, minden bizonnyal összefüggésben van azzal a konvencionális felfogással, miszerint a férfi, a férj az, aki egzisztenciát "teremt" a családnak; ehhez pedig az szükséges, hogy úgy „lépjen” a házasságba, hogy szakmája, foglalkozása legyen. E követelmény teljesülése pedig többé-kevésbé életkorhoz kötődik. Természetesen, a nők /e szóban forgó/ kor-
különbség igénye lélektani tényezőkre is visszavezethető. Nevezetesen: a nő és a férfi pszichoszexuális /lélektani/ érettségbeli fázis különbségére. Ezt az a felmérés is igazolja, mely szerint a nők sokkal inkább vonzódnak az idősebb, tapasztaltabb férfiakkhoz, mint a férfiak az idősebb tapasztaltabb nőkhez.

E szóban forgó felmérés szerint például a nők szexuális partnerei általában 3 évvel idősebbek náluk. /4/

Azok a felmérésünkben résztvevő fiatalok, akik lényegesnek tartják, hogy a férj idősebb legyen a feleségénél az alábbi korkülönbséget tartják ideálisnak:

20.sz. táblázat

	Dolgozók	Szakmt.	Tanulók Középisk.	Összesen
Fiúk	3,2 év	3,3 év	3,7 év	3,35 év
Lányok	5 év	3,3 év	4,3 év	4,2 év

Ezekből az adatokból is láthatjuk, hogy a lányok egy része ideálisabbnak tartja az idősebb partnert, mint a fiúk.

/Ugyanis ők azok, akik a nagyobb korkülönbséget határozzák meg/

Az eszmény és valóság összevetése céljából - kommentálás nélkül - álljon itt a KSH 1975-ben közreadott adata a házasuló férfiak és nők átlagos életkora közötti különbségről: 1930-ban és 1949-ben a korkülönbség 4,2 év, 1974-ben 3,3 év volt a házasulók között /5/ .

A házasságkötés funkcióját főként nyílt kérdésekre adott válaszok alapján szándékoztuk körvonalazni. Az adott kérdésre válaszolók többsége a házasságnak a férfi-nő kapcsolatát stabilizáló funkcióját emelte ki. Jelzésül: egy 19 éves adminisztrátor lány írja : /szó szerint!/

"A házasság az egymáshoz tartozást jelenti, a két ember általa jobban függ egymástól és megerősödik testi-lelki kapcsolatuk. Jobban megerősíti a kapcsolatot a házasságkötés, de nem jelenti azt, hogy életfogytiglan tartós marad."

" Házasságkötés nélkül hamarabb előadódhat, hogy vagy a férfi, vagy a nő mást fog szeretni, gyorsan el is hagyhatják egymást. " - írja egy 18 éves középiskolás lány

Hasonlóképpen fogalmaz egy 16 éves szakmunkástanuló lány:

"Mert a házasság mégiscsak egy erősebb kapcsolat. Nem történhet meg, hogy egyet gondol az illető és vége mindennek."

Nézzünk néhány véleményt a fiuk köréből:

"Nem tartom szükségesnek ez csak egy erkölcsi norma, mindenki által elfogadott állapot, szinte dogma. Jó oldala esetleg annyi, hogy a házastársak még jobban egymáshoz tartoznak, egymáshoz tartozónak érzik magukat" - vallja egy 17 éves gimnazista fiú

Egy 20 éves munkásfiatal úgy vélekedik, hogy: "Ha nem lenne házasságkötés, akkor az élettársak könnyen fordítanak hátat egymásnak, ami csak az esetleges gyermekeiket sugtaná."

Látjuk tehát, hogy a véleményekre általában az jellemző, hogy a házastársi kapcsolat stabilitásának biztosítékát többé-kevésbé a házasságkötésben látják.

A továbbiakban néhány olyan választ közlünk, amelyek azt tükrözik, hogy a házasságkötést a fiatalok egy része jobbra a családalapítás érdekében tartja szükségesnek.

Egy 19 éves adminisztrátor nő a következőképpen fogalmazza meg elvárását a házasságkötéssel kapcsolatban:

"Kell, hogy az ember tartozzon valakihez. És ahhoz, hogy gyermekei legyenek a házasságot feltétlenül szükségesnek tartom. Tehát csak úgy van célja az életnek."

Még határozottabban fogalmazza meg a házasságkötés "gyermekvédő" funkcióját egy 15 éves szakmunkástanuló lány:

"Például ha csak úgy együtt élnek és a nőnek gyereke születik, nemcsak egy de több is a férfi bármikor otthaghatja. Így a gyerek törvénytelen lesz, és gyerektartás nem köteles fizetni. Ha a jelleme rossz le is tagadhatja és a nő nyakig van a pácban. Főleg, ha alacsony a fizetése. Ilyen esetben a gyerek elég sokszor nevelőbe jut."

A házasságkötésnek a családalapítás érdekében való szükségessége tűnik ki a tanuló fiataloknak arra a kérdésre adott válaszából, hogy: Elképzelhető-e családalapítás házasságkötés nélkül?

A válaszok nemek szerinti bontásban a következők:

lásd a 95. oldalon

21.sz. táblázat

	Férfi		Nő		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Ha szeretik egymást igen	37	30,6	71	31,1	108	30,9
Nem tartom helyesnek	58	48,	116	50,6	174	49,7
Kissé furcsának tartom	26	21,4	36	15,7	62	17,7
Nem	-	-	6	2,6	6	1,7
Összesen	121	100,0	229	100,0	350	100,0

A válaszokból láthatjuk, hogy a tanulók közel 50 %-a a családalapítást házasságkötési feltételhez kapcsolja, illetve a házassági kapcsolat keretén belül tartja elfogadhatónak. /Valószínű, hogy ez a válasz arány még nagyobb lett volna az esetben, ha az "igen" választ nem kapcsoljuk a szerelemhez, mint feltételhez. Ugyanis láttuk, hogy a szerelem nagyon domináns érték a partnerkapcsolat alakulásában./

A tanuló fiataloktól eltérő válaszarányokat tapasztaltunk - az adott kérdés vonatkozásában - a dolgozó fiatalok rétegében. Lásd 22. sz. táblázatot a 96. oldalon

Ugy tűnik, hogy "-szerelem esetén-" a dolgozó fiatalok nem ragaszkodnak annyira, olyan mértékben a házasságkötéshez - még a családalapítás érdekében sem - mint a tanuló fiatalok. /Láttuk, hogy hasonló eltérés volt az eljegyzés a jegyesség vonatkozásában is./

22.sz. táblázat

	Férfi		Nő		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Ha szeretik egymást igen	27	49	30	41,6	57	44,8
Nem helyeslem	19	34,4	23	32,	42	33,2
Furcsának tart.	8	16,5	14	19,4	22	17,3
Ezt tartom helyesnek	-	-	2	2,8	2	1,6
Nem válaszolt	1	0,1	3	4,2	4	3,1
Összesen	55	100,0	72	100,0	127	100,0

A véleményeltérés valószínű összefüggésben van a két réteg társadalomban és a családban elfoglalt eltérő helyzetével, illetve ebből adódóan az eltérő szükséglet kielégítési lehetőséggel. A két rétegben különböző motivációs erővel bírnak a hagyományok: különböző mértékű a szülőktől való függésük is. A dolgozó fiatalok nagyobb önállósággal és így nagyobb "lehetőségekkel" is bírnak egyéni szükségleteik kielégítését illetően, mint a tanulók. Éppen ezáltal szükségleteik egy adott körének kielégítését nem csupán a házasságban látják megvalósíthatónak. Ily módon - esetükben - a tanulóknál kisebb mértékű is a házasságnak, mint tartós kielégülés szimbólumának jelentősége. Ugyanis: "E szimbólum vonzó ereje motiváló hatású, sok tényezőtől függhet, köztük mindenekelőtt attól, hogy milyen erősek és mennyire kielégületlenek azok a szükségletek, amelyeknek a kielégülését a házasságtól várják" /6/

Ha a kérdésre adott válaszokat az állandó lakhely szerinti bontásban vizsgáljuk, kitűnik, hogy a falun élők nagyobb arányban tartják fontos együttélési formának a házasságot, mint a városiak. Előbbiek 49,1 %-a, az utóbbiak 45,8 %-a szerint nem helyes, ha valaki házasságkötés nélkül alapít családot. Ha ezt a kérdést megvizsgáljuk a szülők foglalkozása /származás/ szerinti bontásban is, kitűnik, hogy a házasságkötés nélküli családalapítást helyteleníti a munkás származású fiatalok 49,1 %-a, az értelmiségi származásúak 51,2 %-a, a paraszt szülő gyermekeinek 61,5 %-a. Ezek a számok összefüggésben vannak a válaszok számának családtípusok szerint vizsgált alakulásával. Továbbá az életcélok vizsgálatánál is tapasztalhattuk, hogy a három réteg közül a parasztszármazású fiataloknál a legjelentősebb a "boldog házasság" értéke.

Voltaképpen arról van tehát szó, hogy a dolgozó fiatalok vizsgált rétegében a házasságkötés a "gyermekvédő" funkciója is eltér a hagyományostól. Eltér, de nem válik jelentéktelenné. Ez kitűnik, ha a szóban forgó kérdés válaszait összehasonlítjuk az arra a kérdésre adott válaszokkal, hogy elfogadható-e egy férfi és egy nő együttélése házasságkötés nélkül. A mintát alkotó dolgozó fiatalok 73,2 %-a ugyanis az "igen" választ adta.

Kérdőívünknek arra a kérdésére adott válaszaiból, hogy kötne-e külföldivel házasságot az tűnik ki, hogy a fiatalok jelentős része nem zárkózik el az elől, hogy külföldi

állampolgárral kössön házasságot. A válaszok rétegenként és nemek szerinti bontásban a következőképpen alakultak:

Dolgozó fiatalok N=55

N=72

23.sz. táblázat

	Fiu		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Igen	29	53	23	32	52	41,0
Nem tudom elképzelni	10	18	19	26	29	23,0
Nem	15	28	30	42	45	35,4
Nem vál.	1	1	-	-	1	0,6
Összesen	55	100,	72	100,	127	100,

Tanuló fiatalok N=121

N=229

24.sz. táblázat

	Fiu		Lány		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Igen	86	71,	101	44,1	187	53,4
Nem tudom elképzelni	19	15,7	62	27	81	23,1
Nem	15	12,3	61	26,6	76	21,7
Nem vál.	1	1	5	2,3	6	1,8
Összesen	121	100,0	229	100,0	350	100,0

Az adatokból úgy tűnik, hogy a tanuló fiatalok nagyobb "hajlandóságot" mutatnak a külföldivel történő házasság-

kötésre, mint a dolgozó fiatalok. /tanuló fiatalok 53,4 %
dolgozó fiatalok 41 %/.

A válaszok lányok szerinti bontásából pedig az tűnik ki,
hogy a fiúk az eltérő állampolgárságot kevésbé tartják
házassági akadálynak, mint a lányok. Ez a reláció mindkét
réteg esetében fennáll.

Ugy tűnik, hogy a fiatalok egy része /kb. 45 %/ szerint
- legalábbis tudati szinten - a szerelem képes áthidalni
a különböző országok népeit - különféle vonatkozásban -
elkülönítő akadályokat. Ugy véljük, hogy e véleményekben
nemcsak a szerelemnek valamiféle romantikus értelmezése
fogalmazódik meg. A szóban forgó válaszok motivumai között
szerintünk megtalálhatók a turizmus fejlődésével és a kül-
földi partnerral való levelezgetés terjedésével szükség-
szerűen együttjáró ismeretségi kör bővülése, illetve más
országokban élő emberek életmódjának a megismerése is. Vé-
leményünk szerint ezek a tényezők mind hozzájárulnak ahhoz,
hogy a fiatalok jelentős része reális lehetőségnek /és ter-
mészetesnek / fogja fel a külföldivel kötött házasságot.

Czakó Gábor már említett felmérésében hasonló adatokat ka-
pott a szóban forgó kérdésre. Az általa vett mintát al-
kotó fiatalok /N=316/ 56 %-a kötne házasságot külföldivel.
/A 24 éven aluli fiatalok 63 %-a; a 25 éven felülieknek
49 %-a adott igenlő választ./ Vagyis Czakó adatai alapján
is a fiatalabbak azok, akik nagyobb "hajlandóságot" mu-
tatnak a külföldivel kötendő házasságra. /7/

A fiataloktól azt is megkérdeztük, hogy házasság révén külföldre költöznének-e. A kérdésre adott válaszokból az tűnik ki, hogy a külföldivel kötött házassággal egyetértő dolgozó fiatalok 40 %-a, a tanuló fiataloknak pedig 26 %-a költözne el az országból házasság révén. A tanuló fiatalok válaszait szakmunkástanulók - középiskolások bontásban is megvizsgáltuk. Az alábbi adatokat kaptuk:

Az igenlő választ adók megoszlása szerint, hogy külföldre költöznének-e házasság révén:

25.sz. táblázat

	Szakmunkást.		Középiskolások		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Igen	18	34,0	31	23,1	49	26,2
Nem szívesen	22	41,5	71	53,0	93	49,7
Nem	10	18,8	30	22,4	40	21,4
Nem válaszolt	3	5,7	2	1,5	5	2,7
Összesen	53	100,0	134	100,0	187	100,0

Az adatokból úgy tűnik, hogy a szakmunkástanulók között többen vannak olyanok, akik házasság révén elhagynák az országot. /Ez irányu válaszarányuk a dolgozó fiatalokéhoz áll közel/ Nem kívánjuk ezt a témakört részletes elemzés alá venni, ugyanis kellő információnk hiányában úgy véljük, nem tudnánk, indokainkat kielégítően alátámasztani.

Egy megállapítás azonban kívánczik: mégpedig a szakmunkástanulók - középiskolások szóban forgó válaszarányai eltérésének vonatkozásában. Ugy véljük, hogy az a tény, hogy a szakmunkástanulók felfogásában nagyobb mértékben eltér a hazaszeretet- szerelem viszonyában elfogadott hagyományos értékrend a középiskolásokétól, összefüggésben van a két iskolatípusban folyó világnézeti nevelőmunka színvonalbeli különbségével. /ennek a színvonalbeli különbségnek a hatása egyébként az ifjúsági mozgalom különféle tevékenységében is jól mérhető./ Ha az eddigiekben elemzett kérdésekre adott válaszokat nemek szerinti bontásban is megvizsgáljuk kitűnik, hogy a házasságkötés révén külföldre távozással a lányok a fiuknál nagyobb arányban értenek egyet. Mégpedig:

26.sz. táblázat

	Dolgozók	Tanulók
Lányok	43 %	28,7 %
Fiuk	38 %	25,5 %

/Czakó G. említett felmérésének ezirányu adatai:

lányok 46 %-a, fiuk 31 %-a költözne házasság révén külföldre./ /8/

A nem közötti véleményeltérés - az adott vonatkozásban - minden bizonnyal összefüggésben van azzal a felfogással,

miszerint a nő az, aki a férje után megy aki férjhez "megy", akit feleségül "vesznek".

A házasság eszményt általánosságban vizsgáló fejezet befejezéseként megállapíthatjuk, hogy a fiatalok többsége fontosnak tartja a házasság intézményét. A házasságkötést főleg az egymáshoz tartozás érzésének erősítésében ill. a családalapítás érdekében tartják fontosnak és szükségesnek.

A következőkben rátérünk a házastársi ideál és a házasság boldogságának feltételrendszerével kapcsolatos kérdések elemzésére. Megvizsgáljuk, hogy a mintában szereplő fiatalok, hogyan képzelik el leendő házastársukat. Mit várnak attól a "másiktól", akivel a kölcsönös kizárólagosságot -többé-kevésbé-egész életük folyamán igénylik megvalósítani. A leendő házastárssal kapcsolatos elvárások arra is választ adnak, hogy a fiatalok mit tartanak az ideális házasság fő kritériumának.

3. A fiatalok leendő házastársukkal kapcsolatos elvárásai

A leendő házastársról alkotott "eszménykép" a partnerkapcsolat különböző szintjén a másik nemre vonatkozó tapasztalatok, az önismeret ill. a személyiség pszichoszexuális fejlődése során alakul ki és formálódik cselekvést vezérlő mintává. "A családban eltanult szerepek, a szülőkről alkotott /pozitív vagy negatív/ vélemények, a "flörtök"

az együttjárások során a másik nemről kialakult ismeretek, valamint magatartás-és kapcsolat sémák összessége képezi a házastársi ideál kialakulásának fő alapjait. Indokolt tehát az a feltételezésünk, hogy az ugynevezett szerelmi partnerideál és az ún. házastársi ideál többé-kevésbé szinonim eszményekből "épülnek" fel.

Ezért amikor a mintánkban szereplő fiatalok házastársi ideálját szándékozunk körvonalazni az előző fejezetben vizsgált partnerideál fő "elemeit" is számításba vehetjük, ill. számításba kell vennünk. E meggondolás alapján a leendő házastárssal kapcsolatos elvárásokat kutató zárt kérdésünk válaszlehetőségei között sok olyan választ is alkalmazhatunk, amit a partnerideál vizsgálatakor is használtunk. A válaszlehetőségek összeállításánál azonban figyelembe vettük azt is, hogy a házassági kapcsolat jellege, belső tartalma gazdagabb, árnyaltabb mint az azt megelőző partnerkapcsolat fázisoké. Ezért a válasz lehetőségek körét kibővítettük olyan követelmény- és érték típusokkal, amik a házastársi /házassági/ relációban szükségszerűen jelen vannak.

/Igy pl. a leendő gyermekkel kapcsolatos elvárások, a közös életvitellel kapcsolatos anyagi és szellemi igények, stb./

A fiatalok házastársi ideáljának vizsgálatához - mint már említettük felhasználtuk a partnerideálra vonatkozó zárt kérdésre adott válaszokat, ill. a "Milyen legyen leendő

házastársad? - kérdés válaszait. E kérdés kapcsán azt kértük a fiataloktól, hogy az általuk megadott 26 követelmény közül válasszák ki az öt legfontosabbat és azokat 1-5-ig számozással rangsorolják.

Továbbá az adott téma vonatkozásában néhány kontroll jellegű, ill. részletesebb információt nyújtó kérdést is feltettünk a fiataloknak. Mint pl. a szüzesség értéke, a gyermekszeretet fontossága, a házastársak közötti különbség stb. /Sajnos a várt öt legfontosabb követelmény értékrendjét nem tudtuk felállítani, a rangsorolás hiányossága következtében. Valószínű ennek a sok válaszlehetőség alkalmazása volt az oka/.

A partnerideálról szóló fejezetben láttuk, hogy a mintát alkotó fiatalok milyen elvárással vannak az iránt a "másik" iránt, akivel szívesen járnak, ill. járnának együtt. Láttuk azt, hogy a fiatalok /dolgozók és tanulók/ a partnerrel szemben támasztott legfontosabb követelménynek a kölcsönös szerelmet és az őszinteséget tartják.

Más vonatkozásban is megfigyelhettük, hogy a fiataloknál az őszinteség igen jelentős érték; ugyyszólván egyfajta őszinteségi kultusz jellemzi az ifjúságot.

A szerelem és az őszinteség követelménye természetesen leg a házastársi ideál vonatkozásában sem veszít értékéből. Ez kitűnik azoknak a válaszoknak az értékrendjéből is,

amit a fiatalok arra a kérdésre adott válaszai alapján állítottunk össze, hogy Milyen legyen leendő házastársa.
/ld. 12.sz. táblázat/

A dolgozó fiatalok partnerideáljában jelentős értékkel bír továbbá a szexuális megértés, az egyenes jellem és a vig kedélyűség követelménye. A tanuló fiatalok esetében hasonló az értékrend, eltérés tapasztalható abban a vonatkozásban, hogy az ő partnerideáljukkal kapcsolatos súlyozott átlag alapján kapott értékrendben a szexuális megértés követelménye "hátrább" kerül, mint a dolgozó fiataloknál.

Nem tartjuk itt szükségesnek a partnerideállal kapcsolatos elvárások nemek szerinti bontás alapján történő ismételt elemzését. Röviden csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy a leendő partnerrel kapcsolatos elvárások nemek szerinti differenciálódásában a leglényegesebb mozzanat az, hogy a házastárssal kapcsolatos igényekkel összefüggő értékrendben lényeges eltérés van a szexuális megértés és a megnyerő külső jelentőségének megítélésében. Ugy tűnik, hogy a fiúk "többet adnak" arra, hogy partnerük és leendő házastársuk "jól nézzen " ki, mint a lányok. Ennek magyarázatával már a fentiekben említett témakörben foglalkoztunk.

A házastársi ideál körvonalazását célzó kérdésre adott válaszokból hasonló megállapításra jutottunk. Lényegében tehát a partnerideál fő jellemzőit illetően többé-kevésbé a megegyezés, a korreláció a jellemző rétegenként.

A partnerideállal kapcsolatos elvárások értékrendjében eltérés inkább csak a nemek vonatkozásában tapasztalható.

A szerelmi partnerideál - összegző - körvonalazása után rátérünk az ún. házastársi ideál főbb jellemzőinek a vizsgálatára. Említettük, hogy e kérdés elemzésénél alapként a szerelmi partnerideállal kapcsolatos ismeretünket is felhasználjuk, végtére is a két ideál /szerelmi-házastársi/ nem is választható el szervesen egymástól. Ugyanis a megismerkedést az együttjárást "vezérlő" partnerideál megformálásánál jelentős szerephez jutnak olyan momentumok, amelyek már a leendő házastárssal kapcsolatos elvárásokra is vonatkoznak. A partnerkapcsolatok jelentős részében ui. a párok már a leendő házasság szempontjából is mérlegelik egymást. Másképpen szólva: a fiatalok a jelenlegi vagy leendő partnerükben többé-kevésbé már a leendő házastársat is "keresik". Pl. egy felmérés szerint a fiuk 58 %-a, a lányoknak 80 %-a a házasság szempontjából is mérlegeli partnereit. A "mérlegelés" voltaképpen már a serdülő korban megkezdődik, de annak legfőbb időszaka: lányoknál 17-18 év, fiuknál 15-20 év. /9/

A gyermekszerepet követelménye

A leendő házastárssal szemben támasztott elvárások rangsorolásában jelentős helyet foglal a /1/ legyen gyermekszerező követelmény.

Ez az elvárás nyilván szoros kapcsolatban van a gyermeknek a családi élet harmóniája szempontjából fontos szerepével, illetve a társadalmunkban egyre általánosabban érvényesülő "gyermekkultusszal" .

A gyermek jelentőségét aláhuzza a fiatalok életcél vizsgálata alapján felállított értékrend is. Az általunk felsorolt értékeket a mintában szereplő fiatalok az alábbiak szerint rangsorolták. /súlyozott átlag/

27.sz. táblázat

Értékek	Dolgozó		Tanulók	
	férfi	nő	férfi	nő
jó megélhetés	3,5	3,4	3,3	3,4
jó szórakozás	6,1	6,1	5,7	6,0
jó barát	4,3	4,4	4,4	4,2
boldog házasság	1,7	1,3	1,7	1,4
jó munkahely	4,0	4,2	4,3	4,4
gyermekek	4,2	4,0	3,3	3,2
szexuális örömök	5,0	5,0	5,1	5,5
jó ételek	7,6	7,3	7,6	8,0
jó ruha	8,3	8,0	8,2	8,1

Az adatokból úgy tűnik, hogy a nők a férfiaknál valamivel nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a gyermeknek.

A gyermek iránti igényt huzza alá az a válasz is, amit a

fiatalok arra a kérdésre adtak, hogy melyek azok az okok, amelyek miatt elválnának. A kérdőíven megadott feltételek közül a fiataloknak a három legfontosabbnak tartott váló-okot kellett rangsorolniuk. A következő sorrendet kaptuk:

28.sz. táblázat

Okok	Dolgozók			Tanulók		
	fiu	lány	össz.	fiu	lány	össz.
megszeretne vkit. -	-	-	1,7	1,8	1,9	1,8
a társ nem akar gyermeket	1,8	1,3	1,7	1,9	1,9	1,9
hűtlenség	1,5	1,6	1,6	1,4	1,6	1,5
italozás	1,9	1,8	1,9	1,8	1,8	1,8
szexuális megértés	2,2	2,2	2,2	2,5	2,5	2,5
durvaság	-	-	-	2,4	1,9	2,1
féltékenység	-	-	-	2,1	2,3	2,1
csak a társ akarata	-	-	-	2,5	2,1	2,2
érvényesül	-	-	-	-	-	-

A táblázatból kitűnik, hogy a gyermek iránti igény, a gyermek jelentősége a fiatalok értékrendjében kiemelt helyre kerül. Ugyanis a fiatalok az általunk megadott válóokok közül az első három legjelentősebb válóok egyikének tartják, ha a társ nem akar gyermeket. A válaszokból tehát arra következtethetünk, hogy a fiatalok leendő házasságuk boldogsága fontos feltételének tartják a gyermeket. Első közelítésben úgy tűnik, hogy ezekkel a megállapításokkal

ellentmondásban vannak azok az adatok, amelyeket a fiatalok arra a kérdésre adtak: lehet-e boldog egy házasság gyermek nélkül?

A kérdés általunk megadott válaszlehetőségei - a tagadó válaszlehetőség kivételével - valamilyen feltételhez kapcsolódó válaszok voltak.

/Igy pl. ha szándéka ellenére nem lehet - esetleg, illetve ha szeretik egymást akkor boldog lehet a házasság - válaszlehetőség/

Ezekkel a többé-kevésbé értékelést is kifejező válaszlehetőségekkel azt szándékoztunk megtudni, hogy a fiatalok szerint van-e olyan feltétel amelynek teljesülése esetén a gyermektelen házasság is lehet boldog. Ilyen feltételként adtuk meg: a szerelmet és azt a viszonylag objektív helyzetet, hogy a házastársaknak "szándékuk ellenére nem lehet" gyermekük.

A kérdésre adott válaszok megoszlása a következő: /Lehet-e boldog házasság gyermek nélkül?/

Tanuló fiatalok:

29.sz. táblázat

	Nő		Férfi		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
nem	51	22,2	30	24,7	81	23,1
ha akaratuk ellenére nem lehet, esetleg	70	30,5	40	33,0	110	31,4
ha szeretik egymást igen	106	46,2	47	39,0	153	43,7
nem lényeges a gyermek	2	1,1	4	3,3	6	1,8
Összesen	229	100,0	121	100,0	350	100,0

Dolgozó fiatalok:

30.sz. táblázat

	Fiúk		Lányok		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Nem	22	40,	19	26,0	41	32,0
ha akaratuk ellenére esetleg	9	17,	23	32,0	32	25,0
ha szeretik egymást igen	24	43,	28	41,	52	41,
nem lényeges	-	-	2	0,1	2	0,2
Összesen	55	100,0	72	100,	127	100,0

A válaszokból láthatjuk, hogy a fiatalok bizonyos feltételek teljesülése esetén elképzelhetőnek tartják, hogy házasságuk gyermek nélkül is boldog lehet. Ez pedig azt jelenti, hogy a kölcsönös szerelem erősebb köteléknek bizonyul a fiatalok egy része szerint mint a gyermek. Csupán a dolgozó fiatalok 32 %-a, a tanuló fiataloknak pedig 23,1 %-a nyilatkozott úgy, hogy a gyermek feltétlen szükséges ahhoz, hogy a házasság boldog legyen. Ha ezzel a válasszal összefüggésbe hozzuk azt az adatot, miszerint a mintában résztvevő fiatalok 98 %-a tervez gyermeket, elejét vesszük annak a - véleményünk szerint - helytelen következtetésnek, hogy a fiatalok eszményeire csaknem hatástalan a társadalmunkban immár többé-kevésbé általánossá váló gyermek-kultusz. Ugy véljük az adott összehasonlítás olyan következtetés levonására orientál ben-

nünket, miszerint a fiatalok a gyermeket nem tartják ugyan a harmonikus családi-házassági viszonyok kizárólagos feltételeének, de többségük mégis gyermekkel képzelel a házasságuk várható alakulását.

Feltételezésünk szerint ha a szóban forgó kérdéssel kapcsolatban az általunk megadott válasz variánsok nem lettek volna összetettek, /feltételhez kötöttek/ tehát általánosabbak lettek volna, vagy esetleg más megfogalmazású és jellegű lett volna a kérdés, akkor minden bizonnyal élesebben rajzolódott volna ki a tagadó, ill. igenlő válaszok százalékos megoszlása és ezáltal nagyobb hangsúlyt kapott volna a gyermek jelentősége is a családi-házassági viszonyok vonatkozásában.

Czakó Gábor már említett felmérésében a szóban forgó témával kapcsolatban a következő kérdésre keresett választ: Szükséges-e a jó házassághoz gyermek? /Tehát nem azt, hogy lehet-e boldog házasság gyermek nélkül? - mint mi//lo/

31.sz. táblázat

Válaszok	Férfiak	Nők	Összesen
igen	148 /85%/	134 /79%/	282 /82%/
nem	21 /12%/	31 /18%/	52 /15%/
nem döntött	5 / 3%/	4 / 2%/	9 / 3%/

A válaszok tehát alátámasztják feltételezésünket. Konkrétan azt, hogy a fiatalok házassággal kapcsolatos esz-

ményeiben fontos értéke van a gyermeknek; a boldog házasság egyik szükséges feltételének tartják azt. Az általunk feltett kérdésekre adott válaszok alapján ez a megállapítás még azzal a továbbitól egészíthető ki, hogy a fiatalok a házasságot boldogabbá tevő gyermekben a családi-házassági viszonyok harmóniájának nem kizárólagos, hanem csupán egyik fontos feltételét látják. A gyermek és "szerelem" ezen értékviszonya a szóban forgó téma vonatkozásában nyilván azzal is összefügg, hogy a gyermek jelentősége akkor válik ill. tudatosan igazán értékként, amikor az megszületik, ill. amikor létrejön a szülő-gyermek viszony. Amíg nincs gyermek, addig a szerelem - éppen "ismertebb" ill. átéltebb volta következtében bizonyos határokon belül - "gyermekpótló" funkcióval bír a házassági kapcsolat harmóniáját illetően.

A házastársi "hűség" - mint követelmény

A leendő házastárssal kapcsolatos elvárások közül külön foglalkoztunk annak a kérdésnek a vizsgálatával, hogy a férfiak és a nők milyen mértékben "foglalkoznak" leendő házastársuk "multjával".

Mivel - véleményünk szerint - a "multat" egy adott párkapcsolat vonatkozásában a más partnerrel létesített nemi kapcsolat fejezi ki a legkoncentráltabban, vizsgálatunk is e problémakörre irányult. A mintában résztvevőktől azt

kérdeztük, hogy leendő házastársuktól megkövetelik-e, hogy az velük létesítsen először nemi kapcsolatot.

A kérdésre a következő válaszokat kaptuk:

Dolgozó fiatalok

32.sz. táblázat

	Férfi		Nő		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
feltétlen	12	22,0	4	5,5	16	12,5
nem	25	45,4	52	72,3	77	60,6
nem hiszem	9	16,3	8	11,1	17	13,3
nem tudom	4	7,2	5	7,0	9	7,4
nem válaszolt	5	9,1	3	5,1	8	6,0
Összesen	55	100,0	72	100,0	127	100,0

Tanuló fiatalok

33.sz. táblázat

	Nő		Férfi		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
feltétlen	31	13,5	26	21,4	57	16,2
nem	115	50,2	39	32,2	154	44,0
nem hiszem	39	17,0	40	33,2	79	22,3
nem tudom	35	15,3	10	8,2	45	12,8
nem válaszolt	9	4,0	6	5,0	15	4,7
Összesen	229	100,0	121	100,0	350	100,0

A válaszok - mint látjuk - elég differenciáltak nemek és rétegek szerint is. Figyelemre méltó a férfiaknak csupán

1/5-e /kerekítve/ követeli meg leendő feleségétől, hogy ő legyen felesége számára az első nemi partner. Ez a vélemény egyúttal azt is jelenti, hogy a "szüzesség" a fiuk 1/5-e számára őrizte meg konvencionális értékét és követelmény voltát. A rétegenkénti válaszarányokat vizsgálva úgy tűnik, hogy a dolgozó fiatalok kisebb jelentőséget tulajdonítanak a "szüzesség" követelményének mint a tanulók. Ugyanis a tanulók 44 %-a, a dolgozóknak pedig 60,6 %-a nem követeli meg a "jövendőbelijétől", hogy érintetlen legyen. Összehasonlításként megemlítjük Borrmann hasonló vonatkozású adatait /II/

Elvárja-e, ill. elvárta-e leendő házastársától, hogy a házasság előtt ne folytasson nemi érintkezést?

34.sz. táblázat

	Férfi	Nő	Összesen
igen	13,3 %	14,3 %	13,7 %
nem feltétlen	52,8 %	37,5 %	46,2 %
nem	30,1 %	42,9 %	35,6 %
nem válaszolt	3,8 %	5,3 %	4,5 %

A dolgozó és tanuló fiatalok eltérő véleménye minden bizonnyal kapcsolatban van a két réteg szülőktől való eltérő függésével, ill. a tanulók korlátozottabb szükséglet kielégítési lehetőségével.

Már az előző fejezetben is utaltunk arra, hogy az erősebb szülői kontroll valamint társadalmi helyzetük következtében a tanuló fiatalok nagyobb mértékben állnak a hagyományos eszmények hatása alatt, mint a dolgozók. Ezen túl a tanulóknak a társadalomban elfoglalt helyük, életkoruk következtében is többé-kevésbé eltér az értékorientációjuk is a dolgozó fiatalokétól.

A tanuló fiatalok válaszainak állandó lakhely szerinti vizsgálatával arra következtethetünk, hogy a városban lakók kevésbé tartják fontosnak, hogy leendő házastársuk érintetlen legyen, mint a falun élők. Ez utóbbiak ui. kétszer annyian tartják az érintetlenséget követelménynek mint a városiak. Valószínű, hogy a véleményeltérés a falu "szigorubb" erkölcsi követelmény rendszerével van összefüggésben.

A szóban forgó témakör elemzése is alátámasztja azt az előző fejezetben már levont következtetésünket, hogy a fiatalok nemek közötti kapcsolatát vezérlő eszmények magukban hordozzák a humanizáltság, a szocialista embereszmény és erkölcs pozitív elemeit. Ez különösen kifejeződik abban a tényben, hogy a fiatalok többsége szexuális téren is elismeri a nemek egyenjogúságát. Továbbá kifejeződik abban is, hogy a szexuális kapcsolat a fiatalok többsége szerint nem formális feltételekhez kapcsolódik, hanem általános emberi értéket tételeznek. Vagyis kezd teret nyerni az a szemlélet - ha tendencia jelleggel is - hogy

a nemi kapcsolatban is "... ugyanazok és csak ugyanazok az erkölcsi normák érvényesek, mint a társadalmi cselekvés bármely más területén". /12/

Ezt a tendenciát jelzi a "szüzesség" hagyományos erkölcsi értékének és követelményének "devalválódása" is. A fiatalok többsége számára ugyanis nem az önzésen, hiuságon, a hagyományos sztereotípián alapuló "én legyek számára az első" elv a házastárs kiválasztásának legfőbb szelektáló elve, hanem olyan erkölcsi értékek, amelyek minden - humanizált - emberi kapcsolatnak nélkülözhetetlen feltétel és követelmény rendszerét jelentik. A mintánkban szereplő fiataloknak az a szemlélete, hogy nem tekintik a szüzességet /"az elsőséget"/ a házassági kapcsolat létrehozása kizárólagos előfeltételének, pozitív tendenciaként foghatjuk fel. Az adott vonatkozásban ugyanis arról van szó, hogy az emberi viszonyok ezen intim /szexuális/ szféráját nem a hiuságon, az önzésen alapuló motivumok jellemzik, hanem pozitív emberi-erkölcsi értékek. Többek között éppen ez az a változó és a gyakorlatban is mindinkább realizálódó szemlélet az "... a reális híd, amely - Heller Ágnes szavaival - az osztálytársadalom erkölcsétől a kommunizmus erkölcséhez vezet." /13/

Felmérésünk anyagából az is kitűnik, hogy az a felfogás miszerint a leendő házastárs házasság előtti nemi kapcsolata mint kritérium nem "perdöntő" a házassági kapcsolat létesítéséhez nem jelenti azt, hogy a fiatalok egy jelentős része az ún. "szabad szerelem" híve lenne.

Ezt a véleményünket alátámasztja az a következtetésünk is, ami a fiatalok házastárssal támasztott követelményeinek rangsorából adódik. A hűség követelménye ugyanis a dolgozó és tanuló fiataloknál egyaránt az öt legfontosabb házastárssal kapcsolatos elvárások egyike. /A 26 elvárás közül a 4. Az is megfigyelhető, hogy nincs lényeges eltérés nemek és rétegek szerint./ A házastársi hűség követelményének jelentősége kitűnik a válókok vizsgálatával foglalkozó kérdésre adott válaszokból is. Ugyanis a válókok rangsora alapján is arra következtethetünk, hogy a hűtlenség "rangos" helyet foglal el a válókok sorában, így a házastársak egymás iránti elvárásainak sorában is.

A válókok rangsorának nemenkénti vizsgálata alapján úgy tűnik, hogy a férfiak valamivel nagyobb hangsúlyt helyeznek a feleség hűségének kérdésére, mint viszont.

Ha a szóban forgó adatokat összevetjük azokkal, amelyek arra vonatkoznak, hogy a fiatalok milyen mértékben foglalkoznak leendő házastársuk "multjával" az a gondolatsor fogalmazódik meg, hogy a mintát alkotó fiatalok többsége nem követeli meg "jövendőbelijétől" az érintetlenséget, ugyanakkor a házassági kapcsolat létesítése után "fellepnek" a kölcsönös kizárólagosság követelményével.

Vagyis a mintát alkotó fiatalok jelentős része számára a leendő házastárssal szexuális vonatkozásban is csak jelene van, amely csupán a párválasztástól "méretik".

Vizsgálati anyagunk előző adatai alapján állíthatjuk, hogy

a fiatalok házasságkötés utáni "hűség" követelménye általánosságban nem a házasságkötés formális jogi funkciójával függ össze, és nem is valamiféle birtoklási vágy "parancsa" motiválja azt.

A hűség követelményének alapja nem más mint az a természetes emberi igény és törekvés miszerint ha egy kapcsolatban kifejlődik a kölcsönös szerelem, megbecsülés és a felelősségérzet, akkor jellemezze azt a kölcsönös kizárólagosság: a kapcsolat rövidre záródásának megvalósulása.

Ez a követelmény fogalmazódik meg a fiataloknak arra kérdésre adott válaszában is, miszerint: Egyenlő mértékben marasztalható -e el a férj és a feleség a házastársi hűség megszegéséért?

Az alábbi válaszokat kaptuk: /lásd a 119. oldalon lévő
35.sz. táblázatot/

Az adatokból láthatjuk, hogy a "hűség" a fiatalok jelentős részének véleménye szerint fontos követelmény. Feltétlen pozitív tendenciaként kell értelmeznünk, hogy a hűség követelménye mindkét félre vonatkozó, kölcsönösen "igényelt" elvárás. Ez különösen kitűnik abból az adatból, hogy a fiataloknak csupán 2 %-a vélekedik úgy, hogy a feleség "félre lépése" nagyobb bűn, mint a férjé.

Továbbá a "hűség" fiatalok szerinti értelmezésének vizsgálata szempontjából lényeges adat az is, hogy a

35.sz. táblázat

Válaszok	Tanulók						Dolgozók					
	nők		férfiak		összesen		nők		férfiak		összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
A feleség jobban	5	2,1	3	2,4	8	2,2	2	3	5	9	7	6
Mindketten elmarasz- talhatók	97	42,3	67	55,3	164	46,8	28	39,	31	56	59	46,4
Egyik sem ha megbotlás volt és továbbra is szeretik egymást	103	45,	38	31,4	141	40,3	29	40	18	33	47	39,
Nem tudom	22	9,6	8	6,1	30	8,5						
Nem válaszolt	2	1,0	5	3,8	7	2,2	13	18	1	2	14	8,6
Összesen	229	100,0	121	100,0	350	100,0	72	100,	55	100,	127	100,0

"félre lépés" - a házastársak bármelyike is követi el - a fiatalok közel 40 %-a szerint "van megbocsátás".

A "hűséggel" és a "hütlenséggel" kapcsolatos szemlélet változásának vagyunk tehát tanui. A "hűség" már nemcsak a férj feleséggel szemben támasztott követelményeként hanem mindkét fél egymás iránti kölcsönös bizalmaként, elvárásaként fogalmazódik meg a fiatalok eszményeiben. Ezek az eszmények pedig a nemek közötti kapcsolatoknak azt a várható és mindinkább általánossá váló tartalmát és formáját körvonalazzák, amelyben ember viszonyul emberhez, amelyet mindinkább általános emberi-erkölcsi követelmények fognak szabályozni.

Ebben a tendenciában már az is kifejeződik, hogy kezdi elveszíteni "állásait" a "kettős erkölcs" ami még napjainkban is - különösen szexuális vonatkozásban - befolyásolja a nemek tetteinek, viselkedésének, erkölcsi megítélésének tárgyilagosságát.

A fiatalok házastársi "hűséggel" összefüggő véleményéből továbbá az is kitűnik, hogy "tisztul" és gazdagodik a "hűség" és a "hütlenség" fogalma. A "hűség" már nemcsak nemi értelemben kezd kizárólagosságot jelenteni, hanem jobbra olyan értékke formálódik, amely a nemek közötti kapcsolat teljes gazdagságát átfogja és igényli.

A hütlenséggel kapcsolatos szemlélet humanizálódás jegyében végbemenő változása pedig abban nyilvánul meg,

hogy a hűtlenség már nem egyértelműen a hagyományos értelemben vett "megcsalást" jelenti. Heller Ágnes e szóban forgó "pozitív" változást úgy fogalmazza meg, hogy a nemek közötti kapcsolat humanizálódásának eredményeként és azal együtt: "Egy ember elvesztésekor elvesztése lesz fájdalmas, nem a hiuságon esett csorba nem a "becsület" sérelmei, nem az, hogy elvették, ami az enyém." /14/

A házastársi munkamegosztással kapcsolatos elképzelések néhány jellemzője

A házastárssal, a házassággal kapcsolatos elképzeléseknek lényeges területét alkotják a házastársi munkamegosztásra vonatkozó elvárások is. Ezek az elvárások lényeges "indikátorai" a házasságon belüli kapcsolatoknak, a férj és a feleség családon belüli viszonyának. A házastársi munkamegosztás jellegével, az otthoni /házi/ tevékenység megszervezésével kapcsolatos elképzelések szerepelvárások többé-kevésbé fényt derítenek a tradicionális női és férfi szerepek várható alakulására, ill. a női emancipáció jelenlegi és jövőbeli állapotára.

A szóban forgó témával kapcsolatos felmérésekből tudjuk, hogy a házimunkák területén még napjainkban is a tradicionális munkamegosztás uralkodik. Ennek fő jellemzője, hogy a háztartási munka az esetek többségében-még napjainkban is tipikusan női munka. H.Sas Judit, Békés me-

gyében végzett felmérése alapján megállapítja, hogy "még a terhek jelentős súlya a nőket nyomja, és igen nagy azoknak a családoknak a száma, ahol a munkák tulnyomó többségét a nők végzik, hogy a társadalmi rétegzettség szerint csak viszonylag kicsi lehet a kimozdulás". /15/

A hivatkozásul felhasznált felmérés tanulsága alapján a férfiek általában a termelés jellegű tevékenységet, a legnehezebb - ház körüli - munkát és a bevásárlást végzik legszívesebben. A hagyományosan elfogadott női munkákban mindössze a családok 10-12 %-ban vesznek részt a férfiak. Ugyancsak a felmérésből tudjuk, hogy Békés megyében a családok többségében a belső háztartási munkák közül a férfiek leginkább a bevásárlással, és - esetenként - a gyermek neveléssel kapcsolatos feladatokkal tehermentesítik feleségüket. A szóban forgó megyében a családok 11,8 %-ban a takarítást, 10,8 %-ban a mosást, 10,9 %-ban a reggeli készítést végzi egyedül, ill. segíti a férj. /16/

Némiképpen módosul a fent vázolt tevékenység struktúra abban az esetben ha a feleség is munkába áll. Azoknak a családoknak ugyanis, ahol a feleség kilép a "bent" munkavilágából, a férfiek 30 %-a vállal részt a hagyományos háztartási munkákból, viszont megnyugtató, hogy e családok 70 %-ban még mindig csaknem kizárólag a nőre /az anyára/ hárul az otthoni feladatok terhe. /17/

Szalay Julia egyik tanulmányában megállapítja, hogy a házi munka egyenlőtlen megosztása és jellege következtében "... a nő otthoni feladatai ma is elsősorban háziasszonyi, nem pedig anya feladatok". /18/

A női munkavállalás tehát alapjaiban nem változtatta még meg a családon belüli munkamegosztást, hiszen változatlanul megmaradtak az un. tradicionális női munkák.

Felmérésünk szóban forgó témára vonatkozó kérdéseivel is arra igyekeztünk választ kapni, hogy a mintában szereplő fiatalok eszményeiben hogyan tükröződik a jelenlegi házastársi munkamegosztással kapcsolatos értékitélet, hogy a fiatalok tudatos értékitéletük alapján mit fogadnak és vetnek el a tradicionálisan elfogadott munkamegosztás gyakorlatából? Másként szólva: azt vizsgáltuk, mi jellemzi a fiatalok házastársi munkamegosztással kapcsolatos alapvető attitűdjeit.

Az adott kérdés vizsgálatához zárt kérdéseket alkalmaztunk. Az egyik kérdésben - ami probléma felvetésünkkel közvetlen összefüggésben van - válaszlehetőségként 17 házimunka típust soroltunk fel. A felmérésben résztveőknek ezek közül kellett kiválasztaniuk azt az öt /házi/ munkatípust, amelyiket szerintük elsősorban a feleségnek kell végeznie.

A kérdésre az alábbi válaszokat kaptuk:

36.sz. táblázat

Munkák	Dolgozók			Tanulók		
	fiuk %	lányok %	össz. %	fiuk %	lányok %	össz. %
Gyermekgond.	65,4	52,	58,2	69,4	81,5	77,4
Főzés	67,0	57,	61,4	71,9	56,2	61,7
Ruházat rend- bentartása	47,	50,	48,8	53,7	68,1	63,1
Mosás	52,7	33,	41,7	42,9	54,4	50,5
Takarítás	34,5	32,	33,	2,	11,7	8,5
Beteggondozás	34,5	29,1	31,8	31,4	43,6	39,1
Nincs tipikusan női munka	3,6	19,2	12,5	6,6	8,2	7,7
Fizetés kezel.	27,	27,	27,	30,5	27,5	27,7
Mosogatás, terítés	30,	14,	22,5	7,0	7,2	14,2
Gyermekek nevelése	12,	12,5	12,	-	2,5	2,0

A táblázat adataiból láthatjuk, hogy a fiatalok véleménye szerint a gyermekgondozás, a főzés, a ruházat rendbentartása, a mosás az a háztartási típus munka amit elsősorban a feleségnek kell végeznie. Ez azt jelenti, hogy a fiatalok éppen a jelenleg is legtradicionálisabb női munkákat sorolják elsősorban a feleség által végzendő tevékenységek sorába. A válaszokból úgy tűnik, hogy a mosogatást, a terítést a gyermekkel való foglalkozást a fiatalok többsége nem tartja tipikusan női munkának.

Többé-kevésbé a tradicionális munkamegosztás "tovább élését"/ konzerválódását jelzi az az adat, miszerint a megkérdezett fiataloknak mindössze 10 %-a jelezte, hogy szerintük az általunk felsorolt háztartási munkákat nem kizárólag a feleségnek hanem a házastársaknak közösen kell végezniük.

Az adott kérdésre vonatkozó adatok rétegek szerinti elemzéséből az látszik, hogy a tanuló lányok nagyobb terhet "hajlandók" magukra vállalni a háztartási munkák végzése során, mint a dolgozó lányok. /Vagyis esetükben a háztartási munkák tradicionálisan jobban öröklődnek./

Adataink alapján megállapíthatjuk, hogy a fiatalok többsége a család gazdálkodással, fogyasztással összefüggő feladatait nem "utalja" a feleség hatáskörébe. Csupán a fiataloknak 27 %-a tartja a fizetéssel való gazdálkodást tipikusan női feladatnak. Mivel ebből az adatból nem tűnik ki, hogy a fiatalok kinek "jelölik ki" feladatul a pénzzel való gazdálkodást, a férjnek vagy a feleségnek külön - közvetett- kérdéssel kerestünk választ a problémára. Ennek során arra a megállapításra jutottunk, hogy a fiatalok 85 %-a /N=450/ szerint az az ideális, ha a házastársak közösen gazdálkodnak a pénzzel.

Az előzőekben már utaltunk arra, hogy a nők munkába állása jelentős hatást gyakorol a családi-házassági viszonyokra. A munkába állással szinte szükségszerűvé válik

a férj- feleség egyenlő "teherviselése" az otthoni tevékenység szférában.

A női munkába állás e következményeinek ismerete is indokolttá tette annak a kérdésnek a vizsgálatát, hogy a fiatalok miként vélekednek arról a munkamegosztásról, amelynek az a lényege, hogy a feleség a háztartásban tevékenykedik, a férj pedig kereső tevékenységet folytat. A probléma felvetésre a választ a következő kérdéssel kerestük: Véleménye szerint elfogadható-e az a munkamegosztás, hogy a férj dolgozik, a feleség pedig a háztartásban tevékenykedik?

A következő válaszokat kaptuk:

Dolgozó fiatalok /N=118/

37.sz. táblázat

	Férfi		Nő		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
Csak ha a férj sokat keres	19	34,5	17	27,0	36	30,5
Nem helyeslem egyáltalán	17	31,	36	57,2	53	45,
Csak ha a feleségnek van mellékjöv.10		18,1	6	9,5	16	13,5
Csak akkor ha a feleségnek nincs szakmája	8	16,4	4	6,3	13	11
Összesen	55	100,0	63	100,0	118	100,0

Tanuló fiatalok N=342

38.sz. táblázat

	fő	Férfi %	fő	Nő %	Összesen fő	Összesen %
Csak ha a férj sokat keres	40	33,6	39	17,5	79	22,4
Nem helyeslem egyáltalán	32	27,	108	48,4	140	41,
Csak ha a fele- ségnek van mellék- jövedelme	16	13,2	15	6,7	31	9,0
Csak ha nincs szakmája a fele- ségnek	31	26,2	61	27,4	92	27,6
Összesen	119	100,0	223	100,0	342	100,0

A táblázatból kitűnik, hogy az adott vonatkozásban főként a nemek közötti véleménykülönbség a szembetűnő. Mindkét rétegben a lányok azok, akik a kérdésben megfogalmazott hagyományos házastársi munkamegosztást a legkevésbé tartják elfogadhatónak. A dolgozó lányok 57,2 %-a a tanuló lányoknak 48,4 %-a ugyanis nem helyesli, hogy a feleség "háztartásbeli" legyen. A fiuknak hozzávetőlegesen 30 %-a van ezen a véleményen.

Az adatokból továbbá az is kitűnik, hogy a nők jelentős részét még az anyagi szempontok sem befolyásolják olyan mértékben, mint a férfiakat a hagyományos háztartási munkamegosztás "elfogadását" illetően. Ugy tűnik, hogy a fiuk a lányoknál jobban ragaszkodnak a hagyományos

házastársi munkamegosztáshoz. Ez Szilágyi Vilmos már említett munkájában is igazolást nyer. /19/ Ugyanis az általa kapott adatok alapján a nők közül kétszer annyian vannak a háztartási munkamegosztást illetően, a "modern" állásponton, mint a mintában résztvevő férfiak. /20/

Összegzésként megállapíthatjuk a mintát alkotó fiatalok többsége szerint a háztartási munkák egy jelentős köre "megőrizte" hagyományos női- feleségi jellegét. Ez alapján úgy tűnik, hogy a nemek közötti egyenlőség/eszménye és követelménye/a házimunkák arányos elosztását illetően nehezebben tör utat - még az eszmények "világában" is- mint azt a férfi-nő kapcsolat egyéb vonatkozása során tapasztaltuk.

A házassággal, a párválasztási attitűdökkel kapcsolatban megállapítottak összegzéseként elmondhatjuk, hogy a mintában szereplő fiatalok a házasságot, a férfi és nő legelfogadottabb együttlét formájának tartják. A témával összefüggő kérdésekre adott válaszok alapján megállapíthatjuk, hogy bár a fiatalok házassággal kapcsolatos elvárásaiban felfedezhetők még a hagyományos elemek, azonban döntően a modernebb, erkölcsi és érzelmi alapokon nyugvó vélemények a jellemzőek. A párválasztási kritériumok közül mindenek előtt a szerelem, a kölcsönös bizalom, az őszinteség, a gyermekszeretet és a megnyerő külső kap fő hangsúlyt.

A szocialista erkölcsi elemek párválasztás terén is érződő hatását jelzi, hogy a fiatalok párválasztási kritériumai között jelentéktelen hangsúlyt kapnak az anyagi-gazdasági szempontok. Természetesen ez nem azt jelenti, mintha a fiatalok nem tartanák fontosnak az anyagilag is megalapozott házassági kapcsolatot, a jólétet. Hogy ez mennyire így van az kitűnik a már említett életcél vizsgáló adatokból is /27.sz. táblázat/ mely szerint a jó megélhetés előkelő helyet foglal el a fiatalok értékrendjében. Voltaképpen arról van tehát szó, hogy a párválasztási kritériumok sorában az anyagiak háttérbe szorulnak az érzelmi, intellektuális, ill. morális kritériumok mellett. Felmérésünkben az is kitűnik, hogy a fiúk többet adnak az anyagi-gazdasági tényezőkre a párválasztás folyamatában, Szilágyi Vilmos már több ízben idézett felmérése is aláhúzza ezt a megállapításunkat. U. az általa vizsgált fiatalok közül a férfiak 48,5 %-a, a nők 27,5 %-a teszi anyagi tényezőktől függővé a házasságkötést. Az adott mintában szereplő nők 53,5 %-a ui. kölcsönös szerelem esetén, még anyagi nehézségek ellenére is házasságot kötnének. A férfiaknak viszont csak 19 %-a vallja magáénak ezt a felfogást. /24/

A szerelmi és a házastársi partner ideált jellemző követelmények alapján, a fiatalok párválasztását szabályozó tényezők - fontossági sorrendben - a következők:

Férfiak nőideálja

1. megbízható, őszinte
2. gyermekszerető, szép,
csinos
3. hűséges

Nők férfi ideálja

1. megbízható, őszinte
2. gyermekszerető
3. hűséges
4. csinos

/Mellesleg megjegyezzük, hogy a házastársi ideállal kapcsolatos elvárások közül a tanuló fiatalok körében még értékelhető adatot kaptunk az "azonos érdeklődés" követelményére is. E vélemények alapján úgy tűnik, hogy a lányok nagyobb jelentőséget tulajdonítanak e szóban forgó elvárásnak mint a fiuk./

A fentiekben vázolt partner ideál és a belőle következő párválasztási attitűdök és követelmények természetesen csak felszínesen, jelzésszerűen körvonalazzák e bonyolult kérdés komplexum vonatkozásait.

Ennek ellenére azonban úgy véljük, hogy vizsgálatunkkal sikerült érzékeltetnünk azt a pozitív irányu változást, amely az ifjúság párválasztási attitűdjeinek vonatkozásában végbemegy.

4. A fiatalok "család-ideálja"

Ebben a fejezetben, a család struktúrájával kapcsolatos eszményeknek csupán egyetlen vonatkozását emeljük ki, mégpedig: a fiataloknak az ideális család nagyságra vo-

natkozó eszményeit.

Már dolgozatunk bevezető fejezetében szó volt arról, hogy megyénknek is /csakugy mint országunknak" az elmúlt 30 évben kedvezőtlenül alakult az un. népesedési grafikonja. A népesség kor összetétele kedvezőtlen változásának egyik oka abban jelölhető meg, hogy az elmúlt 30 évben erősödött az egy-két gyermekkel bíró kiscsaládi életforma uralkodóvá válása. A másik ok pedig az volt, hogy az utóbbi években növekedett a gyermektelen családok száma. A KSH 1975-ben kiadott jelentése alapján Magyarországon a családok megoszlása a gyermekek száma szerint a következőképpen alakult: /21/

39.sz. táblázat

	1949. %	1960. %	1973. %
gyermektelen család	26,8	30,8	34,1
egy gyermekes család	31,7	34,7	35,8
két gyermekes család	21,8	21,6	22,8
három gyermekes cs.	10,2	7,8	4,9
négy és több gyermek	9,5	5,1	2,3

Az adatok igazolják, hogy hazánkban is csakugy mint a megyében az egy és két gyermekes család ideál az elfogadott.

Vajon ez a családnagyságra vonatkozó "status quo" hogyan tükröződik a fiatalok eszményeiben? E kérdésfeltevésre vizsgálatunk során az alábbi válaszokat kaptuk:

Dolgozó fiatalok:

40.sz. táblázat

Tervezett gyermekek száma	Fiuk		Lányok		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
1 gyermeket akar	3	5,4	3	4,2	6	5,0
2 gyermeket akar	36	65,4	44	63,0	80	64,0
3 gyermeket akar	15	27,2	20	28,5	35	28,0
3-nőnél több gyermek	-	-	2	3,0	2	2,8
nem akar gyermeket	1	2,0	1	1,3	2	1,2
Összesen	55	100,0	70	100,0	125	100,0

A tanuló fiataloknál nem végeztük el a válaszok ilyen árnyalt osztályozását, csupán a tervezett gyermekszám átlagát számítottuk ki. Ez pedig a következőképpen alakult:

41.sz. táblázat

Dolgozó fiatalok		Tanulók	
		szakmunkástanuló	középiskolás
Lányok	2,24 gyermek	2,4	2,4
Fiuk	2,2 gyermek	2,1	2,3
Átlag	2,2 gyermek	2,25 gyermek	2,35 gyermek

Látjuk tehát, hogy az átlagosan tervezett családnagyság: 2,26 /összehasonlításként megemlítjük, hogy a KSH 1975-ben kiadott adata alapján 1974-ben a 15-34 éves nők átlagosan tervezett gyermekszáma 2,18 volt / /23/

Az átlagérték alapján úgy tűnik, hogy a tanuló fiatalok körében valamivel nagyobb arányban elfogadott a 2 gyermekes család ideál, mint a dolgozó fiataloknál. Ha az adatokat összevetjük a KSH azon számításával és megállapításával miszerint a "... társadalom egyszerű reprodukálásához 2,5-2,6 gyermeket kellene szülnie, minden olyan termékeny nőnek, aki legalább 10 évig házasságban él: 2,7-2,8-at kellene szülni ahhoz, hogy a társadalom létszáma megfelelően emelkedjék." /24/ Nem lehetünk túlságosan optimisták a család nagyság várható alakulását illetően.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a fiatalok vizsgált rétege körében a gyermektelen és az egy gyermekes család, mint család ideál jelentéktelen. A fiatalok abszolút többsége a két gyermekes családot tartja ideálisnak.

Kérdőívünkkel nem vizsgáltuk, hogy a fiatalok szerint melyek azok a tényezők, amelyek ösztönző hatással vannak a gyermekszülésre. De a 2. fejezetben már utaltunk arra a felmérésekkel is igazolt tényre, miszerint az anyagiak mellett különösen a családi élet harmóniája, stabilitása az a tényező, amely jelentősen befolyásolja a termékenység alakulását /Horváth Ágota 1975; Szabady Egon 1971./

Ez a megállapítás ismételten aláhuzza a fiatalság körében történő szocialista morál és család ideál tudatos kialakításának fontosságát és szükségességét.

IV. A VIZSGÁLAT ÖSSZEGZÉSE

Dolgozatunkban a fiatalok családdal - házassággal kapcsolatos eszményeinek főbb jellemzőit próbáltuk felvázolni. Vizsgálatunkkal a párkapcsolat különböző fejlődési fázisait követtük nyomon. Foglalkoztunk a megismerkedéssel az együttjárással és az eljegyzéssel kapcsolatos követelményekkel. Elemeztük az un. szerelmi- és a házassági párválasztás követelményeinek főbb sajátosságát. És végül: körvonalaztuk a fiatalok család ideálját, természetesen korántsem a teljesség igényével.

A partnerkapcsolatok fejlődésének fázisai közül kiemelten a házassági tervekkel, elképzelésekkel foglalkoztunk. A többi kapcsolat fázisról csak annyiban szóltunk, amennyiben azok előzményei - s mintegy előkészítői és "megalapozói" - a házassági kapcsolatoknak.

A vizsgálódásunk körébe bevont viszonylag sok tényező következtében dolgozatunkban nem törekedhettünk a vizsgált témakör részletes kibontására, az összefüggések és az okok elemző feltárására. Jobbára megmaradtunk a kérdéskörök felszíni rétegében és többé-kevésbé a tények leírására szorítkoztunk. Megállapításaink főleg a tanuló ifjúságra érvényesek, a dolgozó fiatalokra pedig csupán közelítő jelleggel helytállóak. Az elmondottak ellenére azonban úgy véljük, hogy vizsgálatunknak van néhány tartalmi és módszertani

vonatkozásu tanulsága. Éspedig: Felmérésünk igazolta, hogy a hagyományok napjainkban is érzékelhető hatást fejtenek ki a vizsgált réteg párkapcsolata egyes fejlődési fázisának alakulására. Így például az ismerősi viszonyforma kialakulására, a párválasztás nemek szerint differenciálódó követelményeire és a házastársi munkamegosztással kapcsolatos véleményekre. Más szóval: a fiatalok szerint a megismerkedésnek manapság is meg van a nemek szerinti "szereposztása". Voltaképpen a férfi /a fiu/ az aki az ismerkedést napjainkban is kezdeményezi, a nő pedig az esetek nagy részében a partnerkapcsolatok nyitó fázisának passzív, várakozó résztvevője. Hasonlóképpen érződik a hagyományos nemi szerepek hatása a nemek párválasztással kapcsolatos kisebb-nagyobb állásfoglalás különbségében is. A házasság előtti nemi kapcsolatok gyakoriságának nemek szerinti különbsége vagy a partner ideál egyes követelményeinek nemkénti eltérő értékrendje szintén jelzi a hagyományok továbbélését. Különösen megmutatkozik ez a házastársi munkamegosztás vonatkozásában. Hiszen a fiatalok csaknem ugyanazokat a háztartásban végzett munkaformákat tartják tipikusan női munkának, amik szüleik vagy azok elődei gyakorlatában is elsősorban háziasszonyi teendőknek számítanak. Így pl: a mosást, a főzést, a beteggondozást a ruházat rendben tartását és a többi.

Számos kérdésből azonban kitűnik a fiataloknak a hagyományok túlhaladására való törekvése. Ez leghatározottabban

az eljegyzés, a házasságkötés funkció változásaiban, illetve a nemek közötti egyenrangúság gyakorlati megvalósítására irányuló törekvésekben fogalmazódik meg.

Láthattuk, hogy például az eljegyzés a fiatalok többségének véleménye szerint nem feltétlen jelent házassági elkötelezettséget, hanem csupán a házasság tervének "nyilvánosságra" hozatalát célozza. A fiatalok állásfoglalása szerint csökkent a jegyesség nemi kapcsolatot legalizáló funkciójának jelentősége is. Láttuk ugyanis, hogy a vizsgált réteg a nemi kapcsolat létesítését nem kapcsolja kizárólag a jegyesség illetve a házasságkötés feltételéhez. A fiataloknak ugyanis kb. 20 %-a említi a jegyesség jelentőségeként az egymás alaposabb szexuális megismerését. Ez összhangban van azzal az adattal, miszerint a mintát alkotó fiatalok közel egyharmadának volt már nemi kapcsolata. /Konkrétan: a dolgozó fiatalok 51 %-a, a tanuló fiataloknak pedig 22 %-a él esetenként nemi életet./

A fiatalok partner ideálja fő jellemzőinek "értékorientációjából" kitűnik a hagyományos párválasztási követelmények "értékvesztése". A nemek közötti kapcsolat legfontosabb szabályozója a fiatalok szerint ugyanis az erkölcsi-érzelmi követelmények. Az olyan elvárások, amelyek anyagi-gazdasági jellegűek nem kapnak hangsúlyt. Így jelentéktelen párválasztási követelmény a származás, az anyagi-gazdasági jellegű tényezők és a "szüzesség" hagyományos értelemben vett elvárása.

A fiatalok válaszaiban erőteljesen hangsúlyozódik a nemek közötti egyenranguság gyakorlati megvalósításának követelménye. Fiuk és lányok egyenlő lehetőségeket és jogokat igényelnek a párkapcsolat fejlődésének minden fázisában. A felmérésünkből úgy tűnik, hogy a fiuk és a lányok kölcsönösen egyetértenek egymás ilyen irányú igényeivel és törekvéseivel.

Vizsgálatunk alapján továbbá az is megállapítható, hogy a tanuló és dolgozó fiatalok a legtöbb általunk felvetett kérdésben hasonló állásponton vannak. Különösen jól látszik ez az életcélok és a partnerideál jellemzőinek rétegenkénti összehasonlításában. Ugyancsak a hasonlóság mintsem a különbözőség dominál a származás, a lakóhely szerinti bontásban elemzett állásfoglalások vonatkozásában is. Csupán a nemi kapcsolat kérdésével összefüggő válaszokban mutatkozik kisebb-nagyobb eltérés. Ez a tény feltehetőleg egyfajta "ifjúsági-kultúra" létezésére utal az elemzett kérdés vonatkozásában. /Ezt a megállapítást némileg alátámasztja az az adatunk is, miszerint a vizsgált réteg többsége 70 % a párválasztással összefüggő kérdésekben saját maga elképzeléseit kívánja megvalósítani./

Módszertani vonatkozásban megállapíthatjuk, hogy a felmérésben résztvevő fiatalok döntő többsége nagy érdeklődést mutatott a vizsgálat témaköreire vonatkozóan. Ez kitűnt a felmérés és a beszélgetések során tanúsított magatartá-

sukból és őszinteségükből. Mindebből pedig következik: a kérdőíves vizsgálat alkalmazhatósága a nemek közötti kapcsolatok, illetve az "un. intim szféra" kutatásában.

Vizsgálatunk pedagógiai vonatkozásu konzekvenciája abban fogalmazható meg, hogy mivel a fiatalok jelentős életcélként jelölik meg a boldog házasságot a különböző nevelési tényezőknek fontos ezirányu feladatai vannak. Világosabban szólva: abból adódóan , hogy a fiatalok fontos együttlét formának tartják a családot- házasságot a nevelési tényezőknek fontos feladata kell legyen a mindennapi élet realizálásán alapuló család-házasság eszmény kialakításának, a családi életre való felkészítésnek rendszeres, tervszerű segítése. Csak ezáltal az intézményesített módon történő segítségadás által alakulhatnak ki a valós viszonyokon alapuló eszmények. Csak ezáltal a tervszerű, összetársadalmi szinten történő segítség által valósulhat meg: mint Heller Ágnes írja: "... morál és szokás, egyéniség és követelmény, elv és gyakorlat antagonizmusának felszámolása." /1/ És ez nem közömbös cél a családi-házassági viszonyok várható alakulását illetően sem.

/1/ Heller Á.: Mégegyszer az erkölcsről és dogmáról
Uj Irás 1962/12.sz. 1425. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A bevezetéshez felhasznált irodalom

1. Dr. HORUCZI LÁSZLÓ: A család a szocializmusban In: Lenini uton... MSZMP Békés megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóság 1970. 227. old.
2. Statisztikai adatok a nők helyzetéről: KSH Bp. 1975. 17. ol.
3. Dr. HORUCZI LÁSZLÓ: A: családi-házassági viszonyok fejlődés tendenciáinak néhány problémája Békés megyében In: Tanulmányok... MSZMP Békés megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóság 1975; 38. old.
4. KULCSÁR KÁLMÁN: A család ma; Uj Irás 1970/6. 66. old.
5. MSZMP XI. Kongresszusának jegyzőkönyve: Bp. 1976. Kossuth Könyvkiadó 506. old.

A 2. fejezethez felhasznált irodalom

1. Dr. BECSEI JÓZSEF: A felszabadulás utáni urbanizálódás Békés megyében; MSZMP Békés megyei Bizottság Oktatási Igazgatóság; 1975. 72. old.
2. Dr. BECSEI JÓZSEF; Dr. DÖVÉNYI ZOLTÁN; Dr. SIMON IMRE: Munkaerő mozgás Békés megyében; Földr. Ért. 1974/3. 388. old.
3. Békéscsaba Gazdaság földrajza /kézirat/ 1976.
4. Magyarország megyéi és városai Bp. 1975. Kossuth Könyvkiadó 156. old.
5. Idézett mű: ua. 158. old.
6. Békéscsaba Gazdaság földrajza /kézirat/ Békéscsaba 1976.
7. Statisztikai adatok a nők helyzetéről; KSH Bp. 1975. 21. o.
8. Békéscsaba Gazdaság földrajza /kézirat/ Békéscsaba 1976.

9. Idézett mű: ua.
10. BEBEL; A; A nő és a szocializmus; Bp. 1975. Kossuth Könyvkiadó 352. old.
11. KULCSÁR KÁLMÁN: A család helye és funkciója a modern társadalomban; Bp. 1971. Közg. és Jogi Könyvkiadó 30.o.
12. BOZÓKY ÉVA: Törzs?... Kommuna?... Matriarchátus? Kortárs; 1971/2. 336. old.
13. MÁRKUS MÁRIA: A nő helyzete a munka világában Kortárs; 1970/2. 292. old.
14. Dr. HORUCZI LÁSZLÓ: A család a szocializmusban; In: Lenini uton ... MSZMP Békés megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóság 1970. 227. old.
15. H. SAS JUDIT: Életmód és család. Az emberi viszonyok alakulása a családban Bp. 1973. MTA Szoc. Kutató Int. kiadványa 21. old.
16. Dr. HOÓZ ISTVÁN: A házasságok stabilitásának hatása a házasságok termékenységére; Demográfia; 1970/1-2. 95. old.
17. Békés megye Statisztikai Évkönyve; Békéscsaba 1967-1974.
18. Statisztikai adatok az ifjúságról KSH Bp. 1976. 31. old.
19. Statisztikai adatok a nők helyzetéről KSH Bp. 1975. 11.o.
20. HORVÁTH ÁGOTA: Vélemények a népesedéspolitikai határozatról Ifjúsági Lapkiadó Vállalat Bp. 1975. 24. old.
21. Dr. HORUCZI LÁSZLÓ: A családi-házassági viszonyok fejlődés tendenciáinak néhány problémája Békés megyében In: Tanulmányok MSZMP Oktatási Igazgatóság Békés megye 1975. 32. old.
22. Idézett mű: ua. mint 10. lábjegyzet 106. old.
23. Idézett mű: ua. mint 15. lábjegyzet ; 105. old.
24. TURGONYI JULIA: Nő és a munka Társadalmi Szemle 1975/10. 37. old.

25. Idézett mű: ua. mint 15. lábjegyzet 100. old.

A II. részhez felhasznált irodalom

1. BUDA BÉLA- SZILÁGYI VILMOS: Párválasztás... A partnerkapcsolatok szociálpszichológiája Bp. 1974. Gondolat 194. old.
2. SECORT P.F. - BACKMAN S.W. : Szociálpszichológia Bp. 1972. Kossuth Könyvkiadó 237. old.
3. Idézett mű: uga. mint II. rész 1. lábjegyzet 87. old.
4. Idézett mű: ua. 127. old.
5. Idézett mű: ua. 167. old.
6. ANCSEL ÉVA: Szerelem és emberi teljesség Világosság 1969/1. 27. old.
7. Idézett mű: ua. mint II. rész 1. lábjegyzet 89. old.
8. Idézett mű: ua.
9. BORRMANN; R; Ifjúság és szerelem Bp. 1967. Kossuth Könyvkiadó 99. old.
10. KOHN; SZ: Az ifjúság keresi önmagát In: Segédanyag az ifjúságpolitikai határozat feldolgozásához Ifjúsági Lapkiadó Vállalat Bp. 1970. 28. old.
11. OLTYÁN BÉLA: Szabadságot, de ne gátlástalanságot Uj Irás 1962. XI. 1244. old.
12. GARAI LÁSZLÓ: Modern szerelem vagy cinizmus Magyar Fil. Szemle 1963/4. 789. old.
13. HELLER ÁGNES: A nemek közötti kapcsolat jövőjéről Kortárs ; 1970./10. 305. old.
14. Idézett mű: ua. mint II. rész 1. lábjegyzet 139. old.

15. MARX: Gazdasági- filozófiai kéziratok In: A nő kérdéséről és a családról; Kossuth Könyvkiadó Bp. 1974. 16. old.
16. HERMANN ISTVÁN: Széljegyzetek a család és a partikularitás kérdéséhez Világosság 1973/11. 674. old.

A III. részhez felhasznált irodalom

1. JÓRINÉ & KISS MAGDOLNA: Férfi és nő viszonyának marxi értelmezése Társadalom Tud. Közlemények 1975. 112. old.
2. CZAKÓ GÁBOR : Indulatos jelek Bp. 1973. Magvető 133. old.
3. Statisztikai adatok a nők helyzetéről KSH Bp. 1975. 12.o.
4. SZILÁGYI VILMOS: Pszichoszexuális fejlődés - párválasztási szocializáció Bp. 1976. Tankönyvkiadó 98. old.
5. Idézett mű: ua. mint III. rész 3. lábjegyzet 12. old.
6. Idézett mű: ua. mint III. rész 4. lábjegyzet 80. old.
7. Idézett mű: ua. mint III. rész 2. lábjegyzet 147. old.
8. Idézett mű: ua.
9. Idézett mű: ua. mint III. rész 4. lábjegyzet 80. old.
10. Idézett mű: ua. mint III. rész 2. lábjegyzet 143. old.
11. BORRMANN; R: Ifjúság és szerelem Bp. 1967. Kossuth Könyvkiadó 121. old.
12. HELLER ÁGNES: Még egyszer az erkölcsről és a dogmáról Új Írás 1962./12. 1425. old.
13. Idézett mű: ua. 1430. old.
14. Idézett mű: ua. mint II. rész 13. lábjegyzet 306. old.
15. H. SAS JUDIT: Életmód és család Bp. 1973. MTA Szoc. Kut. Intézet 103. old.

16. Idézett mű: ua. 102. old.
17. Idézett mű: ua. 119. old.
18. SZALAY JULIA: A családi munkamegosztás néhány szociológiai problémájáról In: Család és házasság a mai magyar társadalomban Közgazd. és Jogi Kiadó Bp. 1971. 188. old.
19. Idézett mű: ua. mint III. rész 4. lábjegyzet 85. old.
20. Idézett mű: ua.
21. Idézett mű: ua. 82. old.
22. Idézett mű: ua. mint III. rész 3. lábjegyzet 16. old.
23. Idézett mű: ua. 16. old.
24. "Legyen 3 " MSZMP Békés megyei Bizottság PMO;1973. 14.c.

TOVÁBBÁ

1. A szociológiai felvétel módszere III. kiad. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1975.
2. AKSZENTIEVICS GYÖRGY: A vidéki értelmiség társas kapcsolatai Társadalmi Tud. Közlemények 1972/2.sz.
3. ANDORKA RUDOLF: Az ormánsági születéskorlátozás története Valóság 1975/6.sz.
4. ANDORKA RUDOLF: A család és a házasság kérdései a demográfiai és a szociológiai szakirodalom Új Írás 1970/6.sz.
5. ASZÓDI - BRENCsÁN: A házasság ABC-je Medicina Kiadó Bp. 1976.
6. BUDA BÉLA: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei MRT Tömegkomm. Kutató Központ Bp. 1974.
7. BUDA BÉLA: A szexualitás modern értelmezése Bp.1974. Tankönyvkiadó

8. BUDA BÉLA - HAVAS OTTÓNÉ: A felnőttkor küszöbén
Bp. 1974. TanKönyvkiadó
9. BURGERNÉ - GYIMES ANNA: A háztartás és szolgáltatások
Bp. 1975. Kossuth Könyvkiadó
10. CSEH - SZOMBATI LÁSZLÓ: A deviáns magatartási formák
elsajátítása a családban végbemenő szocializáció során
Demográfia 1970/4.sz.
11. CSEH - SZOMBATI LÁSZLÓ: Az elméletek jelentősége a
családon belüli integrációs kapcsolatok vizsgálatában
Szociológia /MTA/ 1973/2sz.
12. CSIKI OTTÓ: A modern házasság problémája Közgazdasági
és Jogi Könyvkiadó Bp. 1965.
13. CSÓREGH ÉVA: A nőkérdés társadalmi alapkérdés
Világosság 1975/4.sz.
14. FARAGÓ JENŐ: A fiatalok vallomásai a világnézetről az
erkölcsről Bp. 1968. Kossuth Könyvkiadó
15. FEKETE GYULA: Népesedés, teherviselés, egyenjogúság
Világosság 1973/4.sz.
16. FERGE ZSUZSA: Társadalmi mobilitás, társadalmi nyitott-
ság Valóság 1969/6.sz.
17. FISCHER ;E: A fiatal nemzedék Bp. 1964. Gondolat
18. FUKÁSZ TIBOR: Gondolatok az eszménykép, példakép pe-
dagógiai fogalmához Pedagógiai Szemle 1976. febr.
XXVI. évf.
19. HANÁK KATALIN: Diszfunkcionális családok A család képe
az állami gondozott gyermekek életrajzában Szociológia
1973/2.sz.
20. HARCSEV; A.G; A házasság és a család meghatározásának
kérdéséhez Magyar Fil.Szemle 1962/3.sz.
21. HARCSEV; A.G; - GOLOD: A családos nő munkavállalásának
motivumai Szociológia 1972. /4.sz.

22. HEGEDÜS ANDRÁS: Az ifju nemzedékről; Valóság 1965/6.sz.
23. HELENTE SÁNDOR - RUDAS JÁNOS: Szexualitás a társadalmi tudatban Valóság 1975./8.sz.
24. HELLER ÁGNES - VAJDA MIHÁLY: Családforma és kommuna Kortárs 1970/10.sz.
25. HOLLITSCHER; W: Szexualitás és társadalom Bp1 1974. Kossuth Könyvkiadó
26. HUSZÁR TIBOR: A társadalom szellemi élete és a társadalmi tudat szerkezete Világosság 1967./11-12.sz.
27. HUSZÁR TIBOR: Szocialista erkölcs, szocialista társadalom ; Valóság 1965/6.sz.
28. HUSZÁR TIBOR: Erkölcs és társadalom Bp. 1965. Kossuth Könyvkiadó
29. KATONA KATALIN: Ifjúságunk problémái Bp. 1967. Gondolat Kiadó
30. KÁRPÁTI ZOLTÁN: Területi hátrányok és az életmód urbanizációja /Békés megyei példa/ Szociológia 1972/4.sz.
31. KÓSA ERZSÉBET: Születés szabályozás, szexualitás, család Világosság 1972/7.sz.
32. KOVÁCS JUDIT: A nők körülményeinek alakulása a munkahelyen és otthon Társadalmi Szemle 1969/6.sz.
33. LOSONCI ÁGNES: Életmód és társadalmi változások Szociológia 1972/2sz. .
34. MAKAI MÁRIA: Az etikai antológia kérdéséhez Magyar Fil. Szemle 1973/3-4.sz.
35. MEAD; M: Férfi és nő Bp. 1970. Gondolat Kiadó
36. MURÁNYI MIHÁLY: Aszkétizmustól a promiszkezésig Világosság 1973/4.sz.
37. OSSOWKA ; M: Erkölcsszociológia Bp. 1973. Kossuth K.

38. PILISHEGYI JÓZSEF: In: Tanulmányok... Békés megye társadalmi strukturájának átalakulása a felszabadulás óta MSZMP Békés megyei Bizottság Okt. Ig. 1975.
39. SPOCK;B: A tinédzserek könyve Medicina kiadó Bp.1975.
40. SULLEROT; E: A női munka története és szociológiája Bp. 1971. Gondolat Kiadó
41. SZABADY EGON: A gyermekgondozási segély társadalmi és demográfiai hatása Társadalmi Szemle 1969/7-8.sz.
42. SZCZEPANSKI; J: A szociológia alapja Bpl. 1968. Kossuth Könyvkiadó
43. SZEKENYI PÉTERNÉ: A gimnazisták élet ideálja Bp. 1975. Akadémia Könyvkiadó
44. SZILÁGYI VILMOS: A párválasztás pszichológiai és szociológiai problémái Valóság 1970/8.sz.
45. SZILÁGYI VILMOS: A házasság szociálpszichológiája Világosság 1975./1.sz.
46. SZTESENKO;V;SZ: A szocialista népesedéspolitika elméleti megalapozásának kérdése Demográfia 1975. XVIII.évf.1.sz.
47. THOMSON;G: Az első filozófusok Kossuth K. 1975.
48. WIRTH; L: Az urbanizmus mint életmód Közgazdasági és Jogi Kiadó Bp. 1973.
49. ZDRAVOMISZLOV;A: A szociológiai kutatások módszertana Bp. 1973. Kossuth Könyvkiadó

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	1
1. A felmérés célja	6
2. Békés megyében végbemenő főbb társadalmi változások néhány családdal kapcsolatos mozzanata	9
Az iparosítás és az urbanizáció hatása a családi-házassági viszonyokra	11
A családról való társadalmi gondoskodás néhány következménye	22
Egyes tudati tényezők hatása a családi-házassági viszonyok változására	26
A család funkcionális változásának főbb vonatkozásai Békés megyében	31
3. A vizsgálati módszerek leírása, a vizsgálat menete	35
A kérdőív strukturája	36
A felmérés menete	37
4. A kérdőívek értékelése	39
5. A minta szerkezete	41
II. A mintát alkotó fiatalok eszményeinek néhány sajátossága a partnerkapcsolat fejlődésének a megismerkedéstől a házasságkötésig tartó szakaszában	45
1. A partnerkapcsolat kialakulása; a megismerkedés	47
2. A jegyesség funkcióival kapcsolatos események néhány jellemzője	54
3. A partnerideál mint az együttjárás szelektív tényezője	69

III. A fiatalok család- és házasság eszményének főbb jellemzői	82
1. A szülők házasságának mint modellnek a hatása a fiatalok házasság-eszményének alakulása	83
2. A fiatalok véleménye a házasságkötés- ről általában	88
3. A fiatalok leendő házastársaikkal kap- csolatos elvárásai	102
A gyermekszeretet követelménye.....	106
A házastársi hűség mint követelmény....	112
A házastársi munkamegosztással kapcso- latos elképzelések néhány jellemzője	121
4. A fiatalok "családideálja"	130
IV. A vizsgálat összegzése	134
Irodalomjegyzék	139

